

O NOUĂ EPOCĂ A ȘCOLII

Culesul viilor, la țară, și deschiderea școlilor, la orașe, amindouă în jurul mult turburătorului echinox de toamnă, dau anotimpului înalte sale culmi și marile sale adâncuri, de vibrație și poezie, de rezonanță și culoare, de muncă și viață.

Îngemănarea lor în timp nu durează, desigur, de la începuturi: omul intră în viață, culege și tescuiște ciorchii și picioarele, din vremuri care nici nu sînt ale istoriei, ci plutesc în inenșe umbre, sub semnul magic al lui Dionysos și al Bacchanelor. Totuși, o veche, căci școala e prezentă în istorie, din răsămînturi. Omul nu a inventat, pînă astăzi, ceva mai potrivit pentru cultivarea și transmiterea oronată a valorilor de intelect și de spirit, care stau la baza progresului de cînd lumea, decît acest raport simplu și nemodificabil în esența lui: dascăl-ucenici, profesor-elevi. Chiar și în țara noastră, — alcasă, cu predilecție, de cele mai grele vitregii istorice — există școala din vremuri îndepărtate. Iar intrarea elevilor în clase, odată cu a culegătorilor în vii, s-a înrădăcinat în datină și lege de vreo sută cincizeci de ani buni: obșnuințele vieții și sufletului nostru nu le mai pot despărți.

Nol sînt, mereu, spururile patrimoniului intelectual transmis de la cadet, orientarea doctrinară și țelul moral al instrucției, condițiile istorice în care școala își îndeplinește chemarea. Cînd printr-una, cînd prin alta din aceste coordonate ale dezvoltării sale, cînd — mai cu seamă — prin toate trei, școala intră în criză sau progresează, se prăbușește sau se înalță, sus, sus de tot. Datorită condițiilor istorice în care s-a dezvoltat — condiții care o împingeau spre o permanentă criză, nu rarori acută — școala românească de odinioară nu a izbutit să dea rezultatele la care putea nădăjdui, deși setea de învățură a poporului era mare, deși misiunea didactică a fost slujită de ne-nemărați puri apostoli, de cărturari geniali și jertfelnici. După aproape un veac de învățămînt — prin constituție obligatorie, și prin constituție de stat —, bilanțul ei apere paradoxal, bipolar: la un pol — o minoritate intelectuală strălucită, cărturari, savanți, artiști de renume mondial, care creează o cultură majoră, în sincronism desăvîrșit cu civilizația și cultura lumii întregi; la celălalt, o enormă masă, nu numai neculturalizată — așa cum arată, la anul una mie nouă sute patruzeci și patru, înspăimîntătorul procent de 35% analfabeți —, dar străină de cultură și, în fond, interesată de la cultură.

S-a produs însă, schimbarea condiției istorice, cu una dintre consecințele ei prime: restructurarea, redimensionarea și reorientarea învățămîntului în funcție de uriașele necesități de cultură ale construirii socialismului. În această epocă s-a văzut, într-adevăr, ce puteri aveam, ce daruri aveam, și poporul român, pentru a învăța, și școala românească, pentru a-și preda învățura. S-a recuperat, în ritmuri și proporții absolut uluitoare, atît de uluitoare încît lichidarea totală a analfabetismului — problema numărul 1, pînă mai acum vreo douăzeci de ani, a civilizației românești — a devenit un fenomen vechi, al trecutului. Azi, cînd vorbim de școală și cultură, pornim de la alte realități, de pildă, de la 140.000 de studenți (și dăm această cifră pentru că, astăzi, nu numai gradul de civilizație, dar însăși perspectiva concretă a dezvoltării fiecărei civilizații, se deduc, între altele, din numărul celor ce urmează studiile universitare); sau de la obligativitatea învățămîntului de 10 ani; sau de la gratuitatea absolută a învățămîntului de toate gradele, — adică de la realizări extraordinare, și de la realități la fel de extraordinare. Astăzi, adică la deschiderea din acest an a cursurilor, pe porțile școlilor de toate felurile, intră „cu plăcile de piatră, cu burete”, sau cu bibliografiile tezelor de doctorat vreo patru milioane de elevi. Pentru a mă întoarce de unde am plecat, mi se pare că numărul celor care intră azi în vii, pentru culegerea strugurilor, și al celor care intră în școli, tot pentru un „cules”, încep să se apropie, să se echilibreze. Ce vremuri!...

În această toamnă, însă, deschiderea școlilor se situează sub un semn cu deosebire nou: sub semnul primului pas, al primului an de aplicare a noii legi a învățămîntului, exprese legislative și organizatorice a principilor și direcțiilor programatice elaborate de Congresul al IX-lea, de Conferința Națională a partidului, în sfîrșit, de Plenara C.C. din aprilie trecut — istorica Plenară. Un nou regim al învățămîntului, o nouă epocă a școlii, determinate de presiunea însăși a progreselor obținute în ultimii douăzeci de ani în școală și învățămînt, de exigențele uriașului salt cultural înfăptuit.

Punerea la zi și la clipă a programelor școlare, cu toate cuceririle științei, tehnicii și cugetării; diversificarea învățămîntului, după marile domenii ale culturii, și după vocație, după imperativul personalității; substanțializarea fermă a erudiției în sensul unitar al concepției marxist-leniniste despre viață, istorie și om; orientarea ei în direcția idealurilor eterno și universale de frățe, pace și omenie, între indivizi și popoare; înălțarea ei prin spiritul iubirii de patrie, al mîndriei, independenței și suveranității naționale — toate acestea, sprînjinite de cea mai neprețuită dotătoare materială, constituie caracteristicile noului regim în care pășește astăzi școala românească.

Ele sînt făcute să ne dea liniște și încredere în valoarea învățămîntului nostru, ca o confirmare a unității desăvîrșite, de gândire, de simțire și de înfăptuire, dintre nevoile culturii noastre și instituțiile chemate să le satisfacă, dintre așteptările și exigențele poporului nostru, și răspunsurile partidului, ale statului. Într-un moment în care, în toate statele capitaliste și burgheze ale lumii, școala și învățămîntul sînt „contestate” vehement, sînt privite cu neîncredere și chiar refuzate cu îndrăjire, noul regim școlar al României Socialiste se afirmă ca un regim al conștiințelor liniștite, al muncii intelectuale pașnice și creatoare, al înfloririi, superioare și spre binele tuturor, a culturii omenești și românești.

Cu acest sentiment de certitudine și optimism, deschiderea școlilor în toamna anului 1968 devine o adevărată sărbătoare a întregului nostru popor.

Radu POPESCU

DIMITRIE STELARU

Poetul

Mai trece aplecat foșnind mirare
un plop lunatec peste zare
Și ară clip-lip-lip în mal
Oltul cu solzii de opal
Vintul se leagănă și pierce
în lanul colodit cu miere.
Departa sunetele cresc
sub stele ce se despletesc.

gazeta

ORGAN SAPTĂMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

literară

Anul XV, Nr. 38 (829) Joi 19 septembrie 1968

pagini: 1 leu

IMAGINE DIN IAȘI

Foto: Gh. VINTILĂ

Nu un pămînt oarecare

La vîrsta anului 1844, cînd s-a impus vocația de reporter cu ambiția romantică de biograf, m-am găsit zile întregi între betonierile sanitarului fabricii de ciment de pe dealul Cotroceniilor. Lucrul nu înceta nici noaptea și, așezat pe o bancă din fața intrării, mă uitam la cerul înalt, la stelele luminoase și la norii albi, în timp ce mă gândeam la viața și la om. Am fost astăzi primăvară la Mintia, lângă Deva. Am călătorit așa dar, în însăși inima țării lui Decebal. Deși îmi aminteam despre „dava”, așa zisă de des în limbajul terminologic, a toponimic, dădusem, după două mii de ani, de la spațiile au sau ale dărilor, se înalță cea mai puternică termocentrală din țara noastră. Uimire! Uimire și, încoadată am primit răspuns la ceea ce sufletei meu se gîndea cu atîtă ardoare, de-a lungul acestui sfert de veac de cînd umblu prin țară ca pe un pămînt căruia nu ajung să-l cunosc pe deplin teaurul fabulos de frumuseți. Șantierul termocentralei de la Mintia a făcut să fie desumate zidurile unui castel roman. Fără îndoială că oțelul și carcasa unui generator de 180 de megawați înseamnă (față de un opaiț dac sau roman, delicat ca o țanăgră și bun de țintit în cășutul unei palme) ceea ce este explozia de energie a unei super-nave față de grăunțele fosforescente al unui licurici. Dar lumina aceasta ar fi pur și simplu de neimaginat în spațiul românesc al lumii, dacă acum două mii de ani pe aceleași meleaguri n-ar fi plîpîit delicata și statornică și biruitoarea lumină a opalelor dacice. Așa cum aceste simple obiecte casnice stau afumate sub vitrinele muzeelor din lungul și latul țării, ele par să nu se fi stins douăzeci de veacuri, ele irump astăzi în reverberația de lumină solară a turbinelor de la Ovidiu și Argeș, de la Bicăz și Sadu, de la Iernut și Șimlului. Dar chiar și turbinele de la Porțile de Fier, unde vor fi ele instalate, dacă nu în roca dură a greului pămînt atît de patetic fertilizat de istorie? A devenit aproape un loc comun ca alături de constructorii hidrocentralei de la Porțile de Fier

să fie pomenit numele lui Apollodor din Damasc. Dar arătați-mi măcar un singur colț de pe pămîntul României socialiste, în care, construind acum o uzină, un oraș, o șosea ori un baraj, istoria cu teaurul ei de însoțire să nu fie oarecînd nemijlocit, nu printr-o metaforă, ci printr-una din așezatele măști prin care arheologia este mai presus de orice o știință a adevărului în perpetuitate.

La Reșița am călătorit de curînd, curios să vizitez în primii, rînd hale unde se făuresc marile turbine pentru Porțile de Fier. E drept că m-au impresionat proporțiile ciclopice ale acestor agregate, dar încoadată gîndul meu că

Petru VINTILĂ

(Continuare în pagina 5)

NĂSCUTĂ DIN IUBIRE

Cînd și cum va fi sunat cel dintîi cîntec al omului? În care clipă a nebuloasei lui existențe s-a declanșat acel resort capabil să-l smulgă din zoologie, să-l facă stăpînul văzutei și nesăfiosul, neînfricatul explorator al nevăzutei? Dar e sigur că atunci cînd a fost inventată Euterpe, muzica stăpînea de mult lumea și haosul era mai puțin înspăimîntător. Este de bănuț că înaintea chiar a arhitecturii, această „muzică petrificată”, cum o numea Goethe, cîntecul izbutise să-l dea omului revelația capacității lui de a construi, de a stăpîni timpul, de a se opune morții. Dintre edificiile umane posibile, muzica singură a pus semnul egalității între om și timp, și se poate spune că prin ea omul devine nemuritor. Dumnezeu însuși, în izolarea sa cîntec și egolăst, trebuie să-l învidieze pe Ioann Sebastian Bach pentru că acesta a adus cerul pe pămînt, redîndu-l omului ceea ce l se cuvenea: sentimentul propriului divin. Ceea ce n-au izbutit sistemele filosofice în ambițioasă lor năzuință de a deslusi esența lumii, au făcut-o cîntecul organizației geniale, demonstrînd că dincolo de avarurile biologice, există posibilitatea unei comunicări universale. Eliminîndu prețurile religioase, sau de altă natură convențională, prin muzică omul se săvesțe pe sine, sensibilizează materia și dă existenței cea aură fără de care ea ar fi cel puțin mai apăsătoare și mai absurdă.

Nici o mirare, deci, că într-un moment în care spiritualitatea românească devine conștientă de unitatea și forța ei, cînd se prefigurează chipul statului modern românesc, la ființă „Societatea Filarmonică”, prin țelul ei mărturisit, adevărat focar de cultură, o fereastră deschisă pentru ideile luminoase ale veacului. Sigur, mai întîi o orchestră simfonică, dar această înjehbare modestă trebuie să devină, și a devenit foarte repede, instrumentul care ne lega de cultura lumii, răspundea aspirației noastre firești către universalitate, înscrinându-se astfel în drumul deschis de Dimitrie Cantemir, maril croniciari sau Școala Ardeleană. Trebuia să recuperăm veacuri de izolare și rezistență pietroasă, trebuie să dăm în sfîrșit glas înestrărilor pe care însăși generația noastră ni le acorda. Aici, unde un timp foarte lung, se auziseră doar frunza, fluterul, nalul, sau cobza, hora, slrba, și mai ales dolna, Wagner, Beethoven, Bach, sau Mozart au sunat firesc, pentru că vibrau în adînc înrînduri cu ceea ce s-ar putea chema melosul european. Ne pregăteam să-l zămislim pe Enescu, moldoveanul mare, alături de Mihail Eminescu și de olteanul Brăncuși, a împins foarte departe aria sufletului românesc. Dela Rapsozii pînă la Oedip se desfășoară efortul formidabil de a ne regăsi într-o matrice spirituală. Și Filarmonica este legată de acest efort care continuă, care va continua și se va desăvîrși. O sută de ani e mult, e foarte mult pentru un popor împiedicat de istorie să zboare cu aripile desfășurate.

I-am văzut pe toți în fracuri negre, bărbați frumoși, cu priviri arzînd de inteligență. Pe pieptul multora strălucneau ordinele și medaliiile primite recent din mîna președintelui Consiliului de Stat. Mi-am amintit de faimoasa mobilizare: „Dați un țeu pentru Aleneu”, și am măsurat spațiul enorm, incredibil, străbătut în numai un sfert de veac. Simfonia a noua, simfonia testament a Titanului, făcea din nou să tremure cupola Ateneului, Filarmonica noastră s-a născut din acest fior al înfrățirii umane, al iubirii, cuvîntul însuși însemnînd dragoste pentru armonie.

Nicolae JIANU

Considerații marginale

breviar

Una dintre lucrările cele mai însemnate ale istoriografiei noastre literare actuale este desigur Istoria literaturii române, al cărei întîi volum din cele cinci plănute a apărut în 1964 la Editura Academiei sub îngrijirea unui comitet de redacție compus din acad. Al. Roșetti și prof. univ. Mihai Pop și Al. Piru. Concepțit în cadrul planului de stat, ca o operă fundamentală a noii noastre literatură, lucrarea întrece prin dimensiunile ei măcar, ceea ce s-a făcut în trecut, într-adevăr, Folclorul și literatura română în perioada feudală (1400-1780), au fost pe larg studiate în acest prim tom de peste 800 de pagini format în-8, la care a colaborat un numeros colectiv, în genere de indiscutabilă competență. Cu referire exclusivă la folcloristic, cităm — în ordine alfabetică — nume care s-au făcut cunoscute prin lucrări temeinice: Corneliu Bărbulescu, I. C. Chișinău, Adrian Fochi, Ion Muzile, Ovidiu Papadimitri, Mihai Pop, Gh. Vrăbii. Un capitol deosebit de interesant a fost semnat de G. Călinescu: Arta literară în folclor. Termenul limită al literaturii vechi a fost considerat cu justete momentul în care intervine luminișmul cu școala ardeleană, iar data 1780 este aceea a apariției primei opere lingvistice de direcție latinistă: Elementa linguae daco-romanae sive valachicae de Samuil Micu (la doua ediție a fost semnată și de Gheorghe Sincal). Problema periodicității literaturii este de altfel pretutindeni mai discutată, iar unii critici francezi din trecut au rezolvat-o comod, adoptînd convenționalmente pietre de hotar ale fiecărui început și sfîrșit de veac.

Nu s-a scris aproape nimic despre recent apărutul tom secund al lucrării, în care s-a

urmărit mai deaparte evoluția literaturii noastre naționale

De la Școala Ardeleană la Junimea (Comitetul de redacție al volumului: Al. Dima, membru corespondent al Academiei R.S. României, redactor responsabil, I. C. Chișinău, Paul Cornea și Eugen Todoran, redactori responsabili adjuncți). S-a ridicat însă problema utilității introducerilor generale și a capitolelor de sinteză. Cite o voce izolată a rostit cam în pripă învinuirea de „sociologism”. La verificarea, vedem însă că acele capitole introductive și de sinteză vehiculează idei generale dintre cele mai pertinente și ne pun în temă printr-un succint tablou al momentului istoric respectiv. Nici luminișmul, nici începutul literaturii moderne nu pot fi deplin înțelese dacă le putem de contextul istoric, adică social, politic și economic. Se poate obiecta împotriva „sociologismului” în istoria literară cînd analiza cadrului social ar corespunde pe aceea propriu-zis literară. Nu înțelegem nici în acest caz de structură în compoziția tratatului. Pe de altă parte, nu se poate contesta caracterul militant atît al școlii ardelenice, cît și al preșii postpașoptiștilor, care au jucat, adeseori, din literatură un instrument de propagandă al ideilor înaintate ale veacului. Concepțit de „artă pentru artă” începe, la noi, abia cu Junimea, dar Macedonski însuși agită ideea de poezie socială, chiar în momentul cînd își dedică versurile lui Titu Maiorescu și cîntăte la acesta această din compunerile lui Hrice și dramatice.

O altă problemă ce se mai

Șerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina 7)

IBERIU UTAN

Odă dimineții

Diminețile, ies din oraș
înainte de ivirea zorilor,
ies din oraș și aștept să vad, să pipăi,
să simț

fiecare răsărit al soarelui.

O, cit de neînlemnit,
stingerînd minciș neșori
Caoma lui se veste peste păduri.
Aștept răgetul de flăcără liberă,
lobele lui de raze călcîndu-mi piept,
nervii, cimpile înviorate
de firziile ploii.

Soare — îi spun — nu am somn
toate nădejile mele,
ale tuturor orologiilor
în tine le-am pus

nu alina pentru căldură
— port ghețuri vechi în inimă, în sînge —
cît pentru lumina ta, pentru
surful tău ștergîndăre și sărutul
calm, deschis, amical.

Ei își scutură coama,
măi face un pas, încă unul,
se-nalță pe căr
se-îndumeșiesc de frumos
își vede de drum.
Nu aștept să răspundă, ar trebui
să cunoască prea multe limbi,
și ale oamenilor,
și ale fiarelor,
și ale frunzelor
și ale mîrilor.

Nu aștept să răspundă
aștept să răsărit.

4 septembrie 1968

peri cît de curînd pe această ființă, ce acum, își smulgea zîmbete înflegătoare pentru vitejia cu care înțelegea să-și trateze destinul.

Știi cum e Bucureștiul noaptea, cu străzile lui pline de măturotori, cu oamenii aceia care merg cînduri, cînduri pe marginea bordurii, cu tirurile lor și ochii de piscică lipiți de piept și de spate. Printre ei sînt exagerat de multe femei, femei din acelea neînchipuit de grase, de slabe, cu salopete albastre, pe care le vezi de obicei trăgînd din țigări pe la colțuri de stradă. Trece pe lângă ele și îți spun bună seara, multe dintre ele semănînd cu mamele noastre; tot atât de bătrîne. Am ajuns întîi în Calea Victoriei, în dreptul Romartei; din jos venea o stropitoare care uda asfaltul. Un om în uniforma pazei contractuale încerca lăcățele. Al mers vreedată pînă dimineața pe străzi? Cîndva, veneam tot așa pe jos cu Pascal, în fața la Dales, unde sînt telefoanele acelea publice am văzut doi tipi destul de serioși cum le goleau de monezi. Era o chestie tare caraghioasă. Unul dintre ei — parcă-l văd — ținea șapca dedesubt, iar celălalt dădea cu bastonul de cauciuc în cutia telefonului. Cel cu bastonul ne-a văzut și a început să strige la noi, ai dracului haimanale ce eram de ce ne uitam? ce văzusem? Pascal a început să ridice ca un timpit, eu priveam pe bulevard, dar nu venea nimeni. Al mers întrebăți dacă ținem cu tot dinadinsul să ajungem la beci. Bineînțeles că țineam. Pe atunci credeam că dacă dreptatea este de partea noastră o să ajungem la ea. Bineînțeles că am încasat cîteva suturi. Ne-au tras pe Batiște, și, abia acolo, am aflat că noi doi încercasem să furăm monezi, ai dracului șmecheri ce eram, „facem pe nebunii”.

Noroc că ne-a scos din mîinile lor o măturotoare, altfel ajungeam la secție „în loc să ne vedem de carte”. Pe femeia aceea o chema Iasomia, am mers împreună, și ea ne-a scos la Rosetti. Pascal plîngea de nezac, de fapt nici Iasomia nu ne credea nevinovați. Povestirea pe care țineam citit-o am scris-o pe cînd veneam pe jos. Cînd am ajuns acasă am trecut-o direct pe hîrtie. Femeia a fost numai un pretext. Am scris-o puțin să vorbească în stilul lui Magda. Și ea s-a supus. De abia după ce am scris-o am înțeles că în povestea mea nu e vorba de Pascal, că o ipostază a Magdei există, poate nu tocmai cea mai fericită — vreau să spun cea pe care o consider eu drept cea mai exactă. Am încercat întotdeauna să cuprind realitatea în totalitatea ei, dar m-am izbit de neputința practică de a o face. De aici am început lupta cu inacceptabilul, inacceptabil care te lovește peste tot în fiecare clipă, pe care ești obligat să-l cunoști încă din copilărie, și pe care ești obligat să-l înduri o viață de om și apoi o viață de sfinț, dacă s-a întimplat să ai puterea și norocul să reușești acolo unde cei mai mulți dau greș. Caut mereu realitatea cea vie și adevărată, deși știu încă de pe acum, că dacă voi ajunge odată și odată la ea nu-mi va mai aparține, fiind străină și veșnică: ca bătaia vîntului.

Zăpadă proaspătă de martie

Ici-colo, legați feideles, stau aruncați de tusa, văduviți de vespimii lor verde-ceruză. Haina le este acum aproape cerniță, zăpadă proaspătă ne-ngăduind ochiului să deslegese jocurile de culori. Prin parter trece o femeie cu pași slobozi, care nu au nevoie să la în seamă vreo cărare, nici să cruțe vreo pețură, căci, în jur, totul este alb și tot ceea ce s-ar cere cruțat este aoperit. Pentru a fi ocrotiți au fost alți de strîns legați și arbuși de tusa, care, așa cum stău acum, parcă sînt locușii.

S-ar putea, însă, ca femeia să nu se pară aceasta de fet așa; poate, căci nu țiga de seamă arbușii acceptați decorații și zăpada, numai acolo sus, mîinii pe care ar dori să-și atingă mai curînd înaintea, spre înălțimi — în soptesc pașii grăbiți, ce străbat parterul de-a curmezișul, trecînd peste plăcările de flori, peste petezele investimate de zăpadă. Decolorează parterul în cepe șișpal, înainte de a se încumeta în sus, se mai uită o dată în urmă; poate la mine. Cum aș putea s-o știu. Tot ce pot băga de seamă e că are păstruți și așa mă miră: căci e încă larvă.

În privarea ei aș putea să deslegese ceva ca o umbra de-a o urma, de-a-și netezi și șterge urmele pașilor. Poate că urme de-acestea mici, lăsele-n zăpadă, se pot face, chiar cu-adevărat, s-o faci. Nici eu nu știu bine. Poate încerc numai: să găsesc o îndreptărire pentru faptul că-i urmez pașii. Da, poate că-o fac datorită urmelor acestora care ai putea crede că se-nsiră în zăpadă pierdute, părăsite, cerînd parcă ajutor, așa ca și cum cea care le-a presărat, în urma ei, voia să fugă de ceva. Sau poate că-și dori să spun numai cîte ceva despre acești arbuși de tusa, numai să-și expric de ce din pricina poverii prea mari a zăpezii, care-ar putea să le frîngă ramurile, trebuie să fie alți de strîns legați; da, se prea poate că doar alți as fi dorit să-și spun pistriutei acesteia, femeii care-acum, acolo sus, îmi întoarce spatele, țîndu-și capul drept și mîndru, de parcă n-ar avea de fel nevoie de vreun ajutor.

De fapt, nimic nu-mi mai usor decît să netezești, să ștergi urme mici lăsele-n zăpadă; pentru asta, ajunge doar să nu-ți întinzi prea tare pasul și să te uși neabătut la zăpadă, într-una, tot mereu, la covorul acesta alb ce te orbește. De asta, nu cum să scapi, dacă ți s-o faci, de vrei să netezești, să ștergi urme de-acestea mici, și-n locul lor să lași în zăpadă peceata adîncă, lată a pașilor tăi. Iar, dacă după un timp te uși înapoi, n-o să mai zărești nici o urma de-a ei, și de n-ai ști că acolo, mai sus, nu-ș decît urmele acelea mici, numai ale ei, care toate astea pînă să le netezești, să le ștergi, toate, pînă la ultima, nu și-ar avea vreun rost nici faptul că te-ai uitat înapoi, nici faptul că pasul tău soie-n urma pașilor ei.

Toate acestea, mă-ntrub de le-am trăit aievea; poate le-am zărit numai, atunci cînd mă legănam între somn și deșteptare; sau, s-ar putea să-mi fi venit, vreedată, asemenea gînduri, cînd mi fi privit vreun picior de femeie. Mai știu. Oricum ar fi însă, e tot una: căci acum femeia aceasta merge cu adevărat înaintea mea: chiar așa cum am spus-o: purtîndu-și capul drept, mîndru.

Acolo sus se ridică brazi; printre ei, unii foarte înalți, cu ramuri ce-și întind umbra departe; dar și molizi, mai cu seamă molizi. Brazi și molizi aceștia stau strîni, împesunți, furîndu-și unii altora lumina. Poate că de aceea și-au înălțat, unii, creștetul atît de sus, răsîndu-și golăsi în jos, iar alții au crescut vîrînd, țîndu după aceeași lumină, din care fiecare ar dori să se poată împărțea. Cei mai mari dintre ei își apară însă frații mai mici, ocrotindu-i de furtună. Nu de mult, aceasta a îngenuciat toași cîțiva brăduții. Mă opres și-n număr: sînt trei. Păcat, căci brazi sînt mai tari, și mie-mi plac brazii. Un moliz, au-mi l-aș putea închipui împedat. Ca zăre, imbrățișez cauza brazilor, fiindcă ei sînt cei răsfățați ei sînt cei amenințați a fi alungați, învinși de molizi. Sînt deci de partea celor slabi.

Schiță de ARNOLD HAUSER

a celor învinși, și faptul că pot face alegerea aceasta îmi umple sufletul de mulțumire, chiar de: numai arboretul acesta de rășinoase în joc. Cu asemenea gînduri, am uitat cu totul de femeia de-acolo, de sus, care se făcuse văzută printre molizi. Acolo sus, abia se mai înalță vreau brazi; de asta sînt sigur, căci o pot recunoaște după virfurile copacilor.

Acum, mă urc mai departe, netezînd urmele celei mici, una după alta, pînă-ajung și eu printre molizi, numai printre molizi. Și simți că-ți face bine să nu mai ai mereu înaintea ochilor lucruri ce-și sînt potrivnice; și nu vezi într-una decît brazi învinși. E mai puțin supărător, cînd se topă-ntr-ai, pentru lumină, numai molizi.

Toate reflecțiile acestea despre brazi și molizi știu că nu-și pot ține frîul, așa, la neștiință; cel mai adesea, reflecțiile nu te duc la nimic, iar pe mine mă mîna acum, prin pădurea aceasta de rășinoase, niște urme mici, presărate-n zăpadă, spre o necunoscută pistriute. Și vreau să uit, cu bună știință, cît de mîndru-și poartă femeia aceasta capul în sus, căci asta nu se potrivește cu dorința mea și mă mă întreb de ce, cu tot dinadinsul, și s-o scapă printre cei slabi. Poate vreau să mi-o schimbă astfel, numai fiindu-și așa am nevoie de ea, acum și aici, în pădurea aceasta.

Cum să mă îndreptez pe mine însumi, că, fără-odămiță, ființa aceasta fuge de ea înșăși, că-și încercat, poate, să ajungă la o limpezire a adîncurilor ei, dar, neizbutind, acum fug. Cu toate acestea, zăresc în ea, în bună măsură, și o sfidare, iar undeva și o pilpîire de nădejde, de nădejde că, în pădurea asta, s-ar putea totuși să se potrivească în cale cineva, cineva care să-i înlesnească o reintărcare, o regăsire: o regăsire cu ea înșăși. Îmi spun toate acestea, cînd tîndu singur să mă convîng c-ar fi așa, cu toate că, în același timp, îmi dau seama că aceste închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie să le șterg, să le sting; și numai așa socotesc că î-am împlini, intrutotul, voia. În înșăși, firea femeii sălășlișite, cred, nevoia închipuirii ale mele ar putea, în aceeași măsură, să se potrivească sau să nu se potrivească de fel; totuși, nădăjduiesc; și abia acum, de fapt, simt că î se strecura în privire îmbierea aceea de-a o urma. Nădăjduiesc că-o voi ajunge din urmă și-mi pare rău că nu-mi pot întinde mai mult pasul, că trebuie să-mi potrivesc pașii după ai ei, căci alfel ar stăru mai departe în zăpadă și urmele cele mici. Pe acestea însă trebuie

UN VIS: TEATRUL ANULUI ZERO

Insemnări de regizor

Trăiesc adeseori un coșmar al indeciziei și nelămuririi, legat de sensul teatrului. Și tocmai pentru că întinse o zodie a neliniștii în raportul: rostul teatrului — propria mea capacitate, m-am gândit că în rîndurile ce urmează să dezvolt această stare, să devin în joacă propriul meu critic, dușman, adept și confesor.

O știm cu toții: teatrul românesc e azi o artă vie, o artă bogată, mult mai interesantă decît cinematografia, printre cele mai puternice dintre creațiile culturale noastre. Dar — știind lucrul acesta de atîta ani — nu trăim oare prea liniștiți în teatrul nostru?

Dacă enumerăm spectacolele de vîrf ale ultimilor ani, (cu toate calitățile lor — de fantezie, de vizualitate, de forță profesională), am putea să ne întrebăm în ce măsură, au ele acea substanță, acea calitate primordială, unică, a vechii adevărate. De cite ori experiențele noastre pot fi dintr-o credință reală, de cite ori sînt ele organice pînă la capăt, de cite ori spectatorul poate trăi în sala mareșului, zădușirea de-ași regăși în jocul teatrului pulsul subiectiv și tensiunea obiectivă și neliniștea?

Paradoxal, (tocmai pentru că sîntem atît de siguri de pămîntul pe care călcăm), descoperim cîtodată un gol în actele noastre profesionale. Pierderea profundizii, credinței, organicității, angajării — iată goul la care mă refer.

Să exemplific pe propria mea piele: puținele spectacole pe care le-am încercat pînă acum îmi țasă, retrospectiv, senzația unui joc de-a teatrul, joc trăit cu toate puterile tineriei de atunci, toțiș pînă la urmă un exercițiu grațios și inofensiv, cumințe și amabil. Actorii mei pluteau oniric la altitudinea unor emoții care se credeau pure, rare, voiași să existe doar prin ele însele. Bucuria jocului era tema covârșitoare pentru actori și pentru mine.

Astăzi nu mă mai interesează jocul plătirii onirice. Astăzi trebuie pus deschiș, de pe scenă, întrebările vechii noastre, transmise stări legate de fluxul concret al realității în care trăim. Fără această substanță, frumusețea mișcărilor de pe scenă este acrobație pură, gimnastică de performanță. Toată mișcarea transcendentă a oglinzilor din *Nepotul lui Kameau*, plastica sublimă, jocul atît de ciudat, de mecanic, de ireal, nu ar fi spus nimic dacă pe scenă nu ar fi trăit integral întrebările relației omului cu societatea, dialogul despre demnitate. Așa îmi explic calitatea esențială a acestei montări, (primul spectacol perfect al teatrului nostru), aceea de a face ca un text aparent arid, didactic, nevizual, să fie ascultat cu un sentiment aproape religios, să fie urmărit *à bout de souffle*, ca un film de Hitchcock. Ca să te apropie de filozofia acestei pieșe, să-ți întuiască veșnicia, ești supus, umilit, obligat, să pătrunzi cu bisturiul în materia densă, politică a realului.

Îmi este teamă de formulă, de tipar, de model, de canon. Spectacolul unei formule crispate, fixat pe un tipar definitiv, are o rampă de lansare mică, un univers sufletesc foarte sărac, mai mult meomenesc. O naștere grea și inutilă a unui copil mort. Pe de altă parte, mă tem de faptul că nu chinăm să facem ca spectacolele noastre să nu semene deloc între ele, să arătăm cit de diverși sîntem, cit de multilateral, cit de neliniștiți! Această variație la nesfîrșit nu înseamnă, oare, o alternanță a unor subline moduri de a nu spune nimic? Atunci care să fie echilibrul între model și adevăr? Nu știu. Acest echilibru este, probabil, o mare aventură, sigur, un teatru deschis către orice formă a vechii sau către orice formă a vișului. D. Esrig, lupînd înverșunat cu rezistența materiei, (în *Capul de rățoi*, ajungînd chiar la sterilitate, fiind copleșit, înfrînt de formulă), s-a desprins acum de ea, iar spectacolele lui viitoare vor fi, cred, acte de mare libertate creatoare. Lucian Pintilie (care înțelege și simte cel mai bine ruptura) va renunța pentru un timp la teatru, pentru a găsi o substanță nouă și a se elibera de canon, (la el, canon egal realism). Manea, Helmer, fiecare în felul lui, se vor detașa rapid de model, dacă li se vor crea premisele speciale, de care are nevoie talentul lor atît de special.

Maxima intensitate a sentimentului, continuitatea sentimentului, iată care este poate singura mea punte de legătură de la un spectacol la altul. Un fel de teatru al trăirii, o încercare de teatru al emoției. Voi încerca, de pildă, să suprasolicitez sentimentul, să evinționez la maximum cu o piesă de Brecht. Nu cred că voi păcătui astfel față de teoreticianul distanțării. El protesta, de fapt, împotriva emoției vagi, a sentimentului ce leagă și adoarme, sentimentul burghezului. Dar există și o intensitate a emoției care clarifică și iluminează totul, o ardere albă: e starea de revelație, în care neliniștea, topită de violența lucidității, se transformă în aer pur, clar, halucinant, numai pentru o clipă, ca să redevină apoi neliniște.

Înțeleg teatrul ca un dialog între revelație și neliniște. Nu cred că Brecht ar fi refuzat această culminație perfectă lucidă a trăirii. Poate există o sinteză posibilă între trăire și distanțare, poate așa se va ajunge la emoția epică, emoție liberă, străvezie, de fapt ținta supremă a lui Brecht. Oscilez între modalități: simt nevoia teatrului ascetic, concentrat, dur pînă la obsesie (vai, misteriosul teatru japonez!), dar, datorită acestei severități impuse, am ratat experiența scenei goale, eliberată de efecte, dar pusă în viață, modalitatea-această rămînd pentru mine o întrebare fără răspuns.

În sens invers, simt că trebuie să învîșăm secretul de a face să explodeze galaxiile, taina unei exuberanțe peste limite, simt că trebuie redescoperit sentimentul mirării și al bucuriei. De fapt, sper, visez ca, aici, la granița dintre teatrul sărac și teatrul total, din această zbatere între forme, să se nască adevăratul teatru nou. Deoarece, cu toate revoluțiile care au fost în teatrul secolului nostru, ne aflăm, cred, încă înaintea teatrului — anul zero, o formulare-manifest a filmului lui Godard „*Chinezozica*”. Teatrul anului zero va fi creat de o echipă. Așa s-a născut *commedia dell'arte*, așa a evoluat istoria teatrului. Teatrul anului zero va fi creat cînd o echipă sau, miracol, un grup de echipe, vor regăsi bucuria muncii anonime și solidară, și cînd efortul va deveni muzică.

Iar teatrul de ritual (un ideal sfînt, pe care mi-e teamă că nu-l voi putea atinge) înseamnă depășirea teatrului sinteză, pentru că ritualul, ceremonialul magic este o depășire a individualului, o ieșire din emoția omului închis în măruntă lui existență, un obiectiv de a trăi, toți, împreună, o stare, o idee! Temelia ritualului este topirea în comuniunea emoției trăite laolaltă, așa cum într-o catedrală se ascultă orga.

Cînd se va crea adevărata stare de ritual, spectatorul va deveni un ofițier tăcut alături de ofițierii activi, iar aerul închis al sălii va avea mirosul cîmpului cosit.

Andrei ȘERBAN

UN VEAC DE ACTIVITATE LA „FILARMONICA”

Întînd în aceste zile în holul Ateneului, devenit expoziție comemorativă, trăiești revelația de a parcurge în documente, fotografii, programe, un secol de febrilă și intensă activitate artistică a aceleia care este și astăzi capul de afiș în viața muzicală bucureșteană — Filarmonia „George Enescu”.

Sîntem prin intermediul sloverilor scrise, martorii eforturilor depuse de micul grup de entuziaști, animatori ai vieții culturale românești din a doua jumătate a secolului trecut, în sprijinul ideii de a înființa o orcheștră simfonică, concretizată abia odată cu documentul-program al Societății „Filarmonica” (1885), care avea scopul „de a progresa gustul și cultura muzicii simfonice, de a populariza capodoperele maestrilor clasici, de a organiza la București o orcheștră completă și permanentă”. Sub bagheta lui Eduard Wachmann se vor desfășura în următoarele patru decenii peste 180 de concerte, între care peste 300 de prime audiții de muzică clasică, romantică și modernă: Haydn, Beethoven, Mozart, Cherubini, Spohr, Czakowski, Mendelssohn, Schubert, Schumann, Weber, chiar contemporanii Rimski-Korsakov, Wagner, Richard Strauss sînt amne frecvent înfățișate în programele de concert.

Semnalistic pentru sticelul muzicologic scris este faptul că la foarte puțîn timp după

crearea operii „Parsifal”, cercurile muzicale analizau destul de competent complexa partitură Wagneriană, iar la un an de la apariție, preludiul a fost executat de tinăra orcheștră „Poema română” dirijată de însuși Enescu, deschizînd nouă drum și către interpretarea unor lucrări originale românești datorate unor nume ca Ion Nona Ottescu, Alfonso Castaldi, Eduard Caudella, Alfred Alexandrescu.

Odată existent și edificiul Ateneului, ridicat prin contribuție benevolă, locaș permanent de cultură, prezența Filarmonicii în viața de concert devine o realitate necesară și recunoscută, care atrage după sine o colaborare din ce în ce mai intensă cu artiștii străini. Bagheta predată de Wachmann lui Dimitrie Dinicu și de către acesta, mai tirziu, lui George Enescu, este rînd pe rînd solicitată de dirijorii cu renume mondial ca Felix Weingartner, Bruno Walter, Mascagni, Richard Strauss, Ionel Perlea, care au adus suflul înnoitor al operelor lui Ravel, Scriabin, Mahler, Schöenberg, Rubinstein, Cortot, Jacques Thibaud, W. Backhaus, Casals și alții, fiecare consemnînd în scrierile sale, etoia la adresa colectivului românesc. Se pare că nu degeaba Enescu afirmase încă din 1924 că „Filarmonica poate sta astăzi cu înfățișare alături de ma-

rele asociații similare din străinătate”!

Cu cît ne apropiem, consultînd expoziția, de zilele noastre, cu atît alte documente amintesc de turnee în Anglia, Franța, U.R.S.S., Turcia, cu alte nume reprezentative de dirijori și interpreți ca C. Silvestri, George Georgescu, T. Ropalski, Mihail Basarab, Mihail Brediceanu, Iosif Conta, Ion Velicu, Valentin Gheorghiu, Radu Aldulescu, Alexandru Demetriad, Mihail Constantinescu, Ștefan Gheorghiu, Ștefan Ruha, care duc peste hotare faima artei românești. Festivalurile „George Enescu”, prilejuri de confruntare internațională, sînt momente importante de afirmare și apreciere a primei instituții muzicale bucureștene.

Cele cinci concerte festive ce au loc în aceste zile sînt străluciri ale evenimentului, dau posibilitatea dirijorilor și solistilor noștri de a-și demonstra abilitățile în fața publicului internațional și a primilor instituții muzicale bucureștene.

Cu repertoriul îmbogățit din teatru muzical contemporan universal și românesc, înzînd către perfecțiunea interpretării, Filarmonica a pășit în cel de-al 101-lea an de existență, împlinindu-și cu cinste idealurile artistice și culturale.

Vera MICZNIK

ECRANUL MIC MOMENTE

Din ceea ce ni s-a oferit în ultima săptămîna pot fi reținute cîteva momente semnificative pentru efortul de a ridica nivelul intelectual și emoțional al emisiunilor. Ca de obicei rubrica de știință pregătită de Ion Petru, satisface exigențele cele mai capricioase. În câteva minute academicianul St. Milcu a sintetizat procesul tulburător al evoluției biologice a omului, insistînd asupra elementelor care afectează selecția naturală, promovind o evoluție controlată, conștientă și dirijată: în contradicție cu unii scriitori utopiști sau numai speculații de utopii, savantul e de părere că creierul uman nu evoluează spre monstruos ci spre perfecțiune, oferind cu un umor subtil o scară foarte optimistă! Homo sapiens — homo sapientiorum — homo sapientissimus! Desi unele date par să infirmo o asemenea ascensiune, nu e rău să sperăm că lumea modernă va deveni mai înțeleaptă. Păcat însă că treptele de evoluție se întînd pe sute de mii de ani...

Nu mai puțin interesant și judicios a fost intervenția lui George Ivașcu în problema relației realitate-ficțiune în literatură. Reluînd mult controversate discuții în legătură cu existența reală a personajelor Ion și Ana din capodopera lui Rebreanu, criticul a elucidat cu vervă și cu o documentație adecvată, nedumeririle unor coreceptenți. E bine să li se spună oamenilor cît mai des că scriitorul, artistul în general, nu copiază natura, lumea reală. Astfel de confuzii au făcut mari ravagii, ajungîndu-se chiar la imaginea înnoștră, anume că lumea perfectă a cărilor poate fi transportată repede într-un spațiu concret, scutindu-ne de efortul construcției răbdătoare.

Dar prezentarea omului și artistului Salvador Dali care a urmat numaidecît, cu o prudentă detașare din partea comentatorului, a arătat limpede cum devine cazul...

Cautam de mult un pretext să mă uit pe furis în laboratorul celebrei comisii de nomenclatură a strălucirilor din București, și nu numai din București. Iată că în cadrul emisiunii *Mulț e dulcea* se aduce vorba de toponimia Capitalei, de acele străzi care amintesc realități istorice, pornind din Evul Mediu pînă în vremea noastră. S-au citit nume frumoase și se pot adăuga încă multe, încercate de o poezie rafinată, și de o mare pasiune pentru metafora sugestivă. Dacă rostești: *Cuțitul de argint, Putul cu plopi, Grădina cu cai, Calea Griviței, a Rahovei, a Victoriei* etc., sugestia e reconfortantă prin ușoara ei nostalgie. Dar dacă îți trebuie bulevardul Preciziei sau al Uverturii, strada Avalanșei sau a Prefabricatelor, te și jenezi să întrebi pe unde se află. Ie unde se vede că acea venerabilă comisie este lipsită nu numai de simțul frumuseții, dar și de acela al umorului. Excelent subiect pentru un reportaj de televiziune.

Cam asta e tot ce se poate spune despre comedia sportivă „*Vin cîliștii*”. Sperăm, ca în viitorul apropiat, în urma discuțiilor ce s-au purtat și se poartă, spora acestui reportaj poate în intenția autorilor un lat-umot satiric.

Cam asta e tot ce se poate spune despre comedia sportivă „*Vin cîliștii*”. Sperăm, ca în viitorul apropiat, în urma discuțiilor ce s-au purtat și se poartă, spora acestui reportaj poate în intenția autorilor un lat-umot satiric.

Cam asta e tot ce se poate spune despre comedia sportivă „*Vin cîliștii*”. Sperăm, ca în viitorul apropiat, în urma discuțiilor ce s-au purtat și se poartă, spora acestui reportaj poate în intenția autorilor un lat-umot satiric.

Cam asta e tot ce se poate spune despre comedia sportivă „*Vin cîliștii*”. Sperăm, ca în viitorul apropiat, în urma discuțiilor ce s-au purtat și se poartă, spora acestui reportaj poate în intenția autorilor un lat-umot satiric.

Andriana FIANU

arlechin

STAGIUNEA ESTIVALĂ A CINEMATOGRAFELOR CONTINUA

Va să trecă stagiunea estivală, nu. Și nici nu să demne că s-a hotărît să se încheie. Sperăm că, o dată cu *Wineaușu* (film al secolului din sezonul în care după unele păreri — cantula ne obligă să umor numai pelecete subțire și comedi cu umor rarefat. Dar iată că Pop prognozează de toamnă nu pînă decompasată, să ne aducă prea mari revelații. Dintre filmele planificate pe octombrie, de pildă, doar cîteva — fără a constitui veritabile evenimente — vor marca o ridicare a stachei: *Vera Capriciosa* al cehoslovacului Jiri Menzel; *Vera Cruz*, peliculă din 1954 a americanului Robert Aldrich; cu Garry Cooper și Burt Lancaster, precum și ecranizarea Annei Karenina, realizată de Alexandru Zerkov. Pînă cînd? Desigur, pînă la vară, cînd vor apărea nu filmele bune, ci, din nou, Justiție.

TREI ÎNTREBĂRI

— răspunde actorul Tudorel Popa —
— Să spun despre dumneavoastră că sîntem un bucler, un arlechin, specialist în gîfărea personajelor episodice. E adevărat să preferăm asemenea roluri?

— Considerăm cu respectul cuvenit termenii de „bucler”, „arlechin”, „personaj episcopic”, dar nu gîd că adăugăm preferințe. Îmi închipuiesc să alegem în cele din urmă numele de actor. Oriicum, zilele nu intră în sac, intră zilele și pentru că timpul urăște ambalajele. (Tudorel Popa, actor în spectacolele de scenă Teatrului Mic, primul său rol de înmîinare: Solomon din *Fregul*, un dîntre personaje ale lui Arthur Miller).

— Sîntem preocupat de problema dumneavoastră de matematician. Cum le împăcați cu actorii?

— Sînt obligat, din capul locului, să spun că nu mă socotesc nici un foarte bun actor, nici un foarte bun matematician. Asta nu mă împiedică să mă adreșez la public. În teatru, Valéry: „Nu cunosc poezie mai frumoasă ca geometria greacă”. Sau să-mi aduc aminte că rivalul meu la matematică, în liceu, a fost compozitorul Anatol Vieru.

— Satisfacți?

— Sînt în înfățișare să joc? Cuvîntul și să spun că „satisfacția” e „satisfacția” mea. Dar îndeplinirea înseamnă oarecum sfîrșit și eu, pur și simplu, nu vreau să am sfîrșit.

ENERGIEA LUI „ARZAN”

Bănuim că îndolala, teama, desigur, nu stăpînit cîteva zile lungi inimile tovarășilor de la *Discură* filmului, aflați în dilemă: se va încheia sau nu a audiență publică (Teatru, omul-Malină (cu majusculă), film vechi de treizeci de ani? Curajul a fost răspălit; filmul are un succes mai mare decît al lui Arthur Miller). Un public plătitor de multe eșecuri fără umor din ultimul timp și de western-urile în care lecțiile de tehnică a tirului sînt totuși, a autentice și autentice o peliculă romantică nu numai prin peripeții și prin locul acțiunii, ci și prin înțelegerea și candoarea cîntărilor.

ȘTEFAN BANICA — FIGARO!

Toamna aceasta se va inaugura, în sfîrșit, sala (complet refăcută) a Teatrului Giulești. Gazdele vor aderi, dintr-o dată, două spectacole bazate pe texte de prim rang. Așa va însoți numele lui Lucian Blaga, cu *Mesterul Manole*, și al lui Beumarchais, cu *Nunta lui Figaro*; regia: Dinu Căteșcu, Erișle de noi creații pentru Silviu Stănculescu (Manole) și Ștefan Banica (Figaro).

PIESE ÎN REVISTA „TEATRUL”

Zoro între pămînt și cer de Ștefan Tureș e o deconectată încercare burlescă. Valori-ficte în beneficiul umorului a tot ce e mecanic în structura interioară a personajelor, iată secretul acestei pieșe, expus de altfel cu limpezime în preambul. Zoro ești între avanta-jele unor conștienți amoroși în opulență și avaturile unei vieți hîrșite în care soluția apare sub forma unui feticic compromis, alegerea căzînd asupra „omului normal”, personajului în care celeșt și terestru li dau mîna. Dialogurile sînt vii, spirituale. Regretabil, în epilogul unei Zoro, e doar absența sentimentului; dragoste e și ea permisă într-o piesă de dragoste.

Înterarea de Ion Băieșu este, neîndoios, cea mai interesantă scriere dramatică a autorului. Avena de-a face cu o veritabilă dramă de idei, expusă însă în termeni, familiarii lui Băieșu, ai comiciului și grotescului. Lia-l-a provocat lui George, din răzburare sentimentală, un rău reparabil. Împunerea face din omul lovit, un izolat. După ani, cea care a provocat catastrofa se simte vinovată și tine să ispășească, revăngîndu-se. Dar nu face decât să-și aducă partenerul la disperare și moarte. Îmblînzirea este cea ce condamnă Băieșu la personajul său feminin. În venință ofensivă, oare, nu are bune intenții. Lia îl depozitează pe George de bunul cel mai elemental: viața personală. Autoritară programatică, ea este hotărîtă să-l ferească cu forța.

În lertarea totuși oscilăz între ridicol și zguditor, virtuțile grotescului oferindu-i lui Ion Băieșu poduarea necesară expunerii, fără patetism exterior, a toată.

ARGUS

P. S. Cititorul nostru Ion Maldini din Sinaia ne roagă să întrebăm Radioteleviziunea dacă emisiunile de poezie n-ar putea fi programate la ore mai convenabile, făcîndu-le accesibile și celor obligați să se scoale foarte dimineții. Facem cuvenitul oficiu, pledînd și noi pentru o distribuție mai generoasă și mai rațională a poeziei la microfon.

Teatrul „Thalia”

CRONICA DRAMATICĂ

din Budapesta

„CSIBE” de Morigz Zsigmond

Deși Teatrul Thalia de astăzi nu este decît renașterea aceluia care, între anii 1904—1908, a revoluționat viața scenică a Ungariei, el păstrează în repertoriu, în regie, în interpretare, tenențe inovatoare ale ilustrei sale reamări. Ochiul nostru diformat de experiențele care în aceleși cadre și anume în timpul stagiunii precedente i se oferă nu observă cu predilecție nouă. Mai mult, impresia de cumințenie, de muncă metodică și adincită pare în așa măsură preumpanitoare, încît unii spectatori mai tineri se mirau că se mai joacă în stilul „theatre de papa”. Le vom răspunde că trupa respectivă are un studio experimental de circa o sută de locuri pentru uzul amatorilor de laborator tehnic și că, între timp, în sala mare publicului obișnuit vede ceea ce înțelege și înțelege ceea ce vede.

Ambele spectacole care ni s-au oferit au unele caracteristici comune pe care ne vom grăbi să le desprindem. Întii este de notat grija realizării minuțioasă și perfecte. Nu există roturi mici, nu există scene de „umplutură”; totul concurred în condiții optime, în vederea scopului final. În al doilea rînd, nouăta nu elimină decît ceea ce este desuet din cele vechi, iar epociile își păstrează stilul propriu, fără ca evocarea să fie împinsă pînă la reconstituire. În fine, o ultimă observație: preocuparea succesului de public pare să apropie spectacolele de acel gen al bulevardului, care nu se remarcă prin predilecție pentru creațiile de artă pură. Este de altfel una din caracteristicile cele mai durabile ale teatrului budapeștin această grijă

de a nu pierde contactul cu marele public, și adesea chiar de a-i urma gusturile. De aici pînă la teatrul de consum nu este decît un pas și n-am putea spune, după cele ce am văzut, că totdeauna pasul încremenit în intenție. Ambele spectacole rămîn în cluda celor de mai sus, în felul lor, excelente. Piesa lui Morigz Zsigmond, autor cunoscut și prețuit de publicul nostru, a suferit oarecari modificări. Într-un articol din program, semnat de Morigz Lili se mărturisește că „finalul obligatoriu de comedie al piesei originale, final de care nu au fost scutite nici piesele „*Chef boiereș*” și „*Rubedeniile*” a fost ușor de îndreptat, pe baza notelor, a reportajelor și a navelor, fără să fim nevoiți a include material străin”.

Neuoscînd limba și neavînd nici măcar ajutorul ascultării textului în traducere la casă, nu ne putem pronunța decît în linii generale asupra piesei și spectacolului. Drama lui Zsigmond conține destulă comedie, iar arta de a plasa „pantelet” de a lansa replica o putem aprecia înțel decît prin ecurile admirative din rîndul publicului cunoscător. Ne-a fost de-a-juns urmărirea primei părți, ca să ne dăm seama totuși de calitatea acțiunii principale Estergelyos Cecilia. A sfîrșit risul, a emoționat și a plăcut pe toate registrele și pe toate tonurile. Succesul ei a găsit ecou și împlinire în contribuția unor parteneri de merit deosebit: Kovacs Karoly în rolul tatălui, Nagy Atila în Torda, Keleti Laszlo în rolul lui Johann și chiar în unele personaje dar fără vigoare ale lui Kovacs Andras.

Cel mai bun din spectacol ni s-a părut însă Somogyvar Rudolf. A jucat personajul grofului cu sobrietate, cu slăpînire de sine, și cu un umor de prețioasă schizofrenia; nu putem trece sub tăcere, însă, aportul celorlalți membri ai distribuției: Horvath Teri, Monors Lili, Komlos Laci, Jobba Gabi, Szabo Gyula, Lengyel Erzi, Kollar Bela. Fiindcă valoarea spectacolului a stat în nivelul ansamblului și în felul în care scenele cele mai anodine căpătau, prin broderia jocului, semnificație.

„FAMILIA TOTH” de Orkeny Istvan

Textul „*Familiei Toth*” ne era mai familiar. Citisem traducerea românească a piesei și asistasem — așa după cum la vreme cîtiorii noștri au putut să afle — la spectacolul trupei maghiare din Tg. Mureș. Am avut astfel prilejul de a face comparații și trebuie să recunoaștem nu oate în dezavantajul mureșenilor. Astfel, Tarr Laszlo a fost net superior „posușului” budapeștin Szabo Gyula, iar Erđos Irma a jucat cu mai multă autenticitate decît Iurea reamului Kostuh, Dajka Margit. Aceasta ca să nu vorbim de greutatea prezentei lui Kovacs György în regie și în rolul doctorului Cipriani. Să nu conchidem totuși că spectacolul trupei „Thalia” nu ne-ar fi satisfăcut. Somogyvari Rudolf a fost excelent în rolul maiorului, iar creația sa a dat tonul întregului spectacol.

Continuăm să credem, de altfel, că piesa lui Orkeny Istvan realizează de drept cuvînt o carieră mondială. În familia teatrului absurd la egală distanță de Ionescu, de Beckett, de Mrozek, autorul maghiar a pus tehnica absur-

Dajka Margit (D-na Toth) Somogyvari Rudolf (Maiorul)

dului în slujba unei gîndiri — morale și sociale. Orkeny Istvan este un umanist care caută prin libertate înălțarea omului, mîntuirea lui de alienările totalitarismului și ale „organizării” forțate.

Și acum o sugestie. După ce am văzut în rolul maiorului pe Lohinsky Lorand și pe Somogyvari Rudolf, am fi incintați să-l vedem pe... Grigore Vasiliu Blitic. Asem impresia că personalitatea fizică, stilul de joc al actorului nostru ar da piesei o înfățișare cu totul nouă, deși fără să trădeze o iotă nici litera, nici spiritul textului. Iar pe de altă parte, sîntem conștienți că actorul român ar realiza, cu acest prilej, unul din cele mai frumoase roluri din cariera.

Fiindcă „*Familia Toth*” este departe de a fi o piesă banală cu soluții facile și univoce.

Regia artistică a lui Kazimir Karoly a fost remarcabilă în ambele spectacole, iar scenografia lui Rajkai Gyorgy a fost după cerințe, cînd armonioasă colorată, cînd numai ingenioasă.

Dacă ar fi să aducem laude atenției direcției de scenă, n-ar trebui în nici-un caz să trecem cu vederea știința și gustul de a înflori lăntelele textului. Iar în situația de a menționa și unele lucruri, cum am putut face cu vederea unele linczele, unele pierderi de ritm?

În general însă, turneul teatrului Thalia a atins scopul pe care și-l propusese. Anume, să stabilizească o comuni-care de artă între două popoare vecine și prietene. Asemenea schimburi artistice sînt totdeauna binevenite, fiind un bun prilej de cunoaștere reciprocă.

N. CARANDINO

GAZETA LITERARĂ

UMILINȚA LUI TESEU

Cind Paul Valéry declara că nu mai poate suporta fraza ce „marchează a țării la ora cinci”, un simptom de impas al narațiunii tradiționale era dezlănțuită jăra echivoc. Romanțierii au pierdut încrederea în cronologia faptelor, în unitatea caracterului, în demnitatea ca înconjurare a acțiunii. Nimeni nu mai putea înșirar senin epitețele simple care altădată deșteptau un peisaj, un gest, o fizionomie. Cu modestie și scepticism, cu suspiciune în fața victoriei rapide, aproximația e acceptată ca o necesitate, valută ca o treaptă spre cristalizare. Dacă deplăsurile suferite nu mai au consfințit, dacă antinomicele de comportament încețoșează de a fi trecibile, dacă diferențierile se produc prin acumulări de reacții contradictorii, prin alternări chiar de stări extreme — obișnuit narativul este de a reproduce complexitatea fenomenului, sușinat de minime certitudini. De la mentalitatea de emigrare, de stăpîn, posesor al unor caste teritoriale, minitor de fantezie doctă, unele ale voinei lui creator, el adoptă acum o tactică neopositivistă, tenace și răbdătoare. Teseu explorează necunoscutul, înaintînd prudent prin labirint.

Ne amintim că într-un pamflet celebru Sartre îi învinuie pe Mauriac de păcatul trufiei, de ambiția de a se instala undeva la înălțime ca un observator privilegiat, înzestrat cu cunoștințe și putere divină. Dumnezeu nu este însă un artist, avertizând autorul Cuvintelor. A început timpul sforțurilor umile. Nu e de mirare că prozatoriștii sînt confunziți adesea cu cercetătorii austeri ai științei, devotații muncii de deșifrare. Există o concurență, dar și o solidaritate în așteptarea adevărului și e știut că astăzi multe teze teoretice de răsunet, verificate în probe de laborator, s-au sprijinit inițial și pe intușiile literarelor.

Pe Nicolae Damian, omonimul meu, l-am cunoscut ca un tânăr medic, tute consacrat, atras de dinamica efortului cerebral, urmărit de ideea de a descrie mecanismele psihice complicate. Am asistat la divorțurile prozatorului și la mărirea lui. Nu am căderă să sã fac pronosticuri, dar povestirile pe

care le-a publicat mai întâi în „Gazeta literară” apoi în alte reviste nu reprezintă un debut oarecare, ci definierea unui profil de scriitor, devorat de temele sale, hărăzit unui destin ales. Nu știu unde s-a exercerat cu adevărat ochiul artistului în detectarea mișcărilor sufletești. Lesne se poate specula pe asemănarea dintre preocupările psihiatruului și cazurile-limită descrise.

Despre Alain Robbe-Grillet se pomenește cu insistență că a fost agronom și că de aceia în literatura lui (Labirintul lui) e un secret tangaj între exactitate și vis. Se pot desprinde dintr-o tipurile înfățișate de Nicolae Damian cele aflate la marginea normalului și astfel demonstră meticulozitatea cu care sînt înregistrate tulburările de aproape clinice în lupta pentru păstrarea echilibrului. Ceea ce are semnificație este vocația sigură a artistului. Observator atent și riguros, Nicolae Damian relevă încercările spiritului uman de a înfrunta tenebrele, de a menține pragul de demnitate și luciditate. Tentativele sînt puterice. Cînd dispăre autopravegherea, dînt-un univers al proporțiilor armonioase, personajele pot fi purtate pe orbita halucinației și a delirului. O surșă de magnetism le acaparează forțele launtrice, reduce la maximum receptivitatea, fixează totul pe o unică dimensiune. Prinsă în cursă ele renunță la independență și, supuse unei fatalități, ca în proza obsesivă lui Gib Mihăescu, intră în focul amfitor (vezi schița Noaptea). Prin diminuarea controlului, personalitatea se bifurcă, se dedublează, trădește existențe paralele (Dimineața bătrîne). Se întimplă ca, în situațiile acute prezentate, individualitățile distincte să abandoneze trăsăturile specifice, să admită, într-un proces de contaminare reciprocă, identificarea, uniformizarea (Jonathan și Onofrei).

Interesat de presunțile care se exercită asupra conștiinței, Nicolae Damian pledează pentru fortificarea afecțiilor, pentru discernămint și claritate în contactul cu semenii. Ordine

CONSIDERAȚII MARGINALE

(Urmare din pagina 1)

ridică este aceea de a ști care din cele două căi ar fi cea preferabilă, în disciplina istoricilor, literare: lucrarea în colectiv sau cea individuală? Există, desigur, temerități tot atât de întinse pentru fiecare din aceste soluții. Unde este, însă, istoricul literar al finei generații, care să la pieștii această lucrare ciclopică, așa cum a făcut N. Iorga între 27 și 35 de ani? sau G. Călinescu la 40 de ani? Diviziunea muncii este preferabilă, mai ales, dacă n-ar fi vorba de a se da prioritate „oficialității” cu orice preț unu din talenți, ci să se cerceteze lucrare bine, documentată și cit se poate de obiectivă.

Lucrările în colectiv comportă avantajul unei coordonări atente, care ar scuti lucrarea de contradicții sau de exagerări. Oriet de bine ar fi făcută această coordonare, niciodată nu se poate garanta absolută vigilență. Un exemplu? În capitolul de istorie Școala ardeleană, Incepăturile literaturii române moderne, înfrîntim un adevărat ditiramb închinat lui Ion Budi-Deleanu. Autorul Tiganiadei este prezentat ca un „mare poet classic, de comparat pe plan universal”, ba chiar și „un mare savant”. Nu am vrea să fim greșiți înțelegi. Tiganiada este o operă literară de mare talent, dar nu poate fi vorba de o capodoperă uni-

versală, fie chiar în cazul minor al epopeii eroice, care aparține domeniului istoriei literare, fără alte pretenții. Homer rămîne prin Iliada și Odissea, iar nu prin Batracomiazia. Și, mai departe, prima cea este Ioana Budi-Deleanu „un mare savant”? Se umflă onestele lui contribuții de istoric național și de lingvistică. Dar cine le cunoaște? De ce nu se tipărește? Nu cumva sîntem siderați de prestigiu ineditului? Relevăm, însă, ca pe deplin justificat generosul portret de reabilitare a lui C.A. Rosetti, semnat Marin Bucur, autorul substanțialei monografii despre Onofrei Densușianu.

(Urmare din pagina 3)

redată. Substanța poeziei însă depășește concretul-intuitiv prin abstracțiunile pe care le mai include.

Situlindu-mă pe un plan lingvistic cred că nici un cuvînt — chiar abstracțiune fiind — nu scapă în corpul poeziei unei anumite încălziri concrete cu excepția poeziei unor conjuncții, nepozitivă. Pentru că fiecare cuvînt duce el o intenție cu care poetul l-a pedesit. Mai există așa dar tipul de „concret al intenției sau de intenție”. Lărgind acum planul a ceea ce am afirmat mai sus putem spune că tot ce ține de substanța unei poezii, precum și intenția ei participă la concret. Prin aceasta nu voi cădea în greșala elementară de a vedea concretul în orice concept abstract. Văd dar o importanță a cuvintelor într-o poezie după gradul în care ele iau parte la concretizarea acesteia pentru a nu da senzația unei întocmiri aparte, comparabilă oarecum cu realitatea, dar parțială acesteia.

POEMELE LUMINII (1919) — primul volum al lui Blaga — su oca mai mare doză de abstracțiune. E de neluțeles această situație avînd în vedere chiar titlul volumului unde însă, lumina nu e decît tot o metaforă; nu e vorba de lumina definită de fizică.

PĂȘII PROFETULUI (1921) — da senzația unui concret mult mai accentuat ca volumul precedent. O vară halucinantă prin tocul ei: „Dogaș / Pămîntu-nireg e numai lan de grîu și cîntec de lăcuste” (Vârș) în aceeași poezie grăunțele de grîu sînt ca niște prunci ce sug. Un mori aude zgometele pe care trucele unui pom crescut din el le provoacă în că-

deră (Glasurile unui mori pag. 53).

Exemplificînd prin „Umbră” (din poemul „Măsurile lui Paș”, pag. 71) concretul prin care realizarea acestei poezii nu-l pot numi decît de „atmosfera”. E o viziune calmă, dar nu lipsită de tensiune. O pierdere se va întimpla în curînd.

În volumul ÎN MAREA TRECERE dăm de poezia „Un om s-aplecă peste margine” (pag. 93). Concretul unei stări existențiale limită este: „M-aplec peste margine / nu știu — e-a mării / ori a bietului gînd?”

Marginea poate fi „a mării” sau „a bietului gînd”. Delimitarea ei nu este precisă, dar ea exprimă, chiar cu această cătență din punct de vedere al concretului, o stare mediativă reală și vom vedea aici un concret de „atmosfera”.

„Concretul de atmosferă” rezultă neapărat dintr-o stare metafizică. O trăire a sentimentului zădărnice, a pustiuului care înconjoară insul, nici că se putea exprima cu o mai mare acuitate: „Apă bate-ntr-un țărîm / Alceva nimic, nimic / nimic”. „Apă” după cum se vede e lipsită de accent, lucru prin care eu înțeleg că însuși timpul a încetat și această „apă” care bate-ntr-un țărîm situat în neant ar fi însuși gogul nimicului.

Titlul ÎN MAREA TRECERE (1924) se etanșează perfect pe substanța tuturor poeziilor din volum, lucru care e direct legat de forța de concretizare a poezului.

Cu volumul LAUDA SOMNULUI (1929) abstracțiunile a-

Comentariul critic și posibilitățile operei

Primatul discuțiilor. În romanul lui Traian Filip „Dansul focului” apare un paradox destul de frecvent în relația dintre literatura modernă și comentariile ce i se fac. Este vorba despre faptul că posibilitatea discuțiilor primează asupra obiectului lor. De altfel, autorul este primul care își dă seama (sau premeditează) lucrul acesta prin postfața eseuistică pe care o adaugă romanului, grăbindu-se să semneze prima glosă. Postfața aceasta (ca și romanul în sine, de altfel) are însă darul de a-l arunca pe cititor undeva foarte departe de cartea pe care o are în față, în domeniul teoretic al discuțiilor unora dintre componentele clasice ale ideii de literatură. Romanul cade fulgerător în uitare și doar o serie de aspecte ale lui se păstrează detașate în conștiința celui ce l-a citit și care a căpătat impulsul de a discuta despre literatura modernă în general. Scriitorul pare a-și sacrifica romanul pe altarul discuțiilor despre roman și despre literatură în general. Fiindcă trebuie spus în mod lămurit că „Dansul focului” este un roman nereușit în sine. El este însă, într-un mod straniu și deosebit de incitator la discuții, propria sa posibilitate, perfectă în cadrul limitelor sale. Din aceste motive, despre el se poate discuta în două feluri, foarte distincte. Primul, cel mai la îndemînă, este privirea cărții din punctul de vedere al ideii clasice de operă literară. Al doilea, pe care l-am sintetizat mai sus prin metafora sacrificialului, depășește cu mult discuția despre acest roman (de la care păstrează totuși cîteva sugestii) și cantonează în zone mai teoretice, meditănd asupra modificărilor pe care le suferă în actualitate unele dintre elementele fundamentale ale ideii de literatură.

„Trăiți li se spusese actorilor”. În acest roman acționează o regulă pe care aș numi-o „a înierții intenției” și care constă în depășirea intențiilor dintr-un exces al dorinței realizării lor. Totul este făcut în „Dansul focului” spre a fi autentic. Toate gesturile autenticiții sînt făcute în imitarea convenției literare nu mai este păstrat. Autorul nu intervine deloc. Cartea este formată din dialoguri ce alternează cu monologuri interioare. S-ar zice că autorul n-a făcut decît să transcrie ceea ce auzim de la actorii (care are față de cele obișnuite și proprietatea de a reține discursul interior) a înregistrat. Mina autorului mai apare doar în aranjarea citorva simetrii, care de altfel ar fi putut să fie înimplătoare. Este o operație de montaj de genul celei care se face la acele filme constituite din secvențe filmate fără știrea celor filmati. După cum se vede, există aici o intenție de autenticitate, ce declanșează însă regula despre care pomeneam. Deși subansamblurile autenticiții sînt născute cu grijă, întregul refuză să se nască. În loc să apară viața, apare ceva asemănător unui spectacol de comedie dell'arte, la începutul căruia actorii li s-a spus că tema improvizațiilor lor va fi viața. „Trăiți li” s-a spus acestor actori. Și ei trăiesc un fel de viață simplificată, o viață a citorva noțiuni complexe, ce se lovesc în eternitate eterne, nepus de previzibile. Felul acesta de „viață” se însoare împotriva actorilor, care de începutul spectacolului erau probabil vii, simplificîndu-i, făcîndu-i transparenți purificîndu-le comportamentul, abstractizîndu-l. Infructura devine, peste dorințele probabile ale autorului, o opunere a unor considerații despre psihologia iubirii, despre psihologia realizării individului pe plan social, despre o serie de nuanțe limitrofe ale acestora. Trebuie spus însă că aceste considerații sînt expresia unor adevăruri eterne despre oameni, că individualizarea lor nu are loc pînă la nivelul declanșării unei reacții afective din partea cititorului. În felul acesta personajele nu sînt altceva decît polarizări la una sau alta dintre psihologiile pe care autorul a hotărît să le opună. Multe dintre scenele cărții seamănă într-adevăr, după cum precizează autorul în postfața sa, cu scene de psihodramă, scene de teatru spontan în care actorii își joacă propria lor dramă, autorul avînd rolul conducătorului în tripla calitate a acestuia, de regizor, terapeuta și analist. Scopul este investigarea vieții prezențiale a grupului social mic. Noi vedem într-adevăr o serie de atracții și de respingeri, autorul face în așa fel încît să avem permanent în față și motivarea acestor atracții și respingeri. Dar, metoda de lucru este aceea de a investiga moderne nu ajută prea mult literatura, nu reușește de loc să o scoată din granițele unor conflicte absolut clasice: personajele nu se decid să se lase pătrunse mai adînc de metodele acestea de investigație extrem de ingenioase. Sînt sacrificii. Am arătat deja că autorul își sacrifică într-un anumit fel romanul în favoarea discuțiilor despre roman. Această metaforă a sacrificialului este foarte ilustrată pentru întreg spiritul acestei cărți. Putem vorbi, așadar, despre o serie de sacrificii succesive. Mai întîi ale personajelor în favoarea rețelei de relații în care sînt prinse, apoi a acestor rețele, care ar fi putut deveni literare în favoarea egalărilor lor într-un întreg, în fine sacrificarea acestor întreg, care ar fi putut deveni la rîndul lui literar, în favoarea discuțiilor lui în raport cu ceea ce se știe îndobîzesc despre conținutul noțiunii de literatură. Sînt parcursuri astfel succesive etapele ce despart literatura de principiile ei teoretice. Și, pentru a rămîne în domeniul sintezei metaforice, aș asemăna structura acestei cărți cu o piramidă la prima pagină arie este foarte întînsă, practic nelămurită cu cititorul înaintîndu-se în lectură, iar această se micșorează, pentru că, în final, după o serie întregă de etape, care seamănă foarte bine cu abstracțiunea, s-a ajuns la un singur punct: noțiunea de literatură și conținutul ei actual.

Operă sau posibilitate a ei? Există o anumită magie a cuvintelor tipărit Citind postfața explicativă a autorului nu putem scăpa cu totul de efectele ei, căpătînd tentația de a ne întoarce la roman și de a căuta din nou acoperirea literară a afirmațiilor finale. Postfața exercită un fel de efect hipnotic (care este cel al criticilor bune în general) aproape obligatoriu — se reconsiderăm opiniile defavoabile care am încheiat ultima pagină a romanului propriu-zis. În acest efect se deslușește o dată mai mult una dintre caracteristicile literaturii moderne, aceea de a trăi sub imperiul comentariilor sale scrise. Tîndu-și coridoarele ombilicului care îl lega de obiectul său, comentariul literar umle să devină o entitate autonomă, pulverizînd ideea de operă, aducînd-o într-o stare de echivalență cu cea de posibilitate literară.

S. DAMIAN

OLGA CIZER — „NUNTA ȚĂRANEASCĂ”

Viață și societate în rostirea românească

A DA DRUMUL

Sextil Puscariu deschide capitolul „Limba și rațiune”, în cartea sa alt de învățată și înțeleasă, Limba română, istorii și înțelesuri. Dar, metoda de lucru este aceea de a investiga moderne nu ajută prea mult literatura, nu reușește de loc să o scoată din granițele unor conflicte absolut clasice: personajele nu se decid să se lase pătrunse mai adînc de metodele acestea de investigație extrem de ingenioase. Sînt sacrificii. Am arătat deja că autorul își sacrifică într-un anumit fel romanul în favoarea discuțiilor despre roman. Această metaforă a sacrificialului este foarte ilustrată pentru întreg spiritul acestei cărți. Putem vorbi, așadar, despre o serie de sacrificii succesive. Mai întîi ale personajelor în favoarea rețelei de relații în care sînt prinse, apoi a acestor rețele, care ar fi putut deveni literare în favoarea egalărilor lor într-un întreg, în fine sacrificarea acestor întreg, care ar fi putut deveni la rîndul lui literar, în favoarea discuțiilor lui în raport cu ceea ce se știe îndobîzesc despre conținutul noțiunii de literatură. Sînt parcursuri astfel succesive etapele ce despart literatura de principiile ei teoretice. Și, pentru a rămîne în domeniul sintezei metaforice, aș asemăna structura acestei cărți cu o piramidă la prima pagină arie este foarte întînsă, practic nelămurită cu cititorul înaintîndu-se în lectură, iar această se micșorează, pentru că, în final, după o serie întregă de etape, care seamănă foarte bine cu abstracțiunea, s-a ajuns la un singur punct: noțiunea de literatură și conținutul ei actual.

Operă sau posibilitate a ei? Există o anumită magie a cuvintelor tipărit Citind postfața explicativă a autorului nu putem scăpa cu totul de efectele ei, căpătînd tentația de a ne întoarce la roman și de a căuta din nou acoperirea literară a afirmațiilor finale. Postfața exercită un fel de efect hipnotic (care este cel al criticilor bune în general) aproape obligatoriu — se reconsiderăm opiniile defavoabile care am încheiat ultima pagină a romanului propriu-zis. În acest efect se deslușește o dată mai mult una dintre caracteristicile literaturii moderne, aceea de a trăi sub imperiul comentariilor sale scrise. Tîndu-și coridoarele ombilicului care îl lega de obiectul său, comentariul literar umle să devină o entitate autonomă, pulverizînd ideea de operă, aducînd-o într-o stare de echivalență cu cea de posibilitate literară.

Voicu BUGARIU

CONCRET ÎN POEZIA LUI LUCIAN BLAGA

dece (Glasurile unui mori pag. 53).

Exemplificînd prin „Umbră” (din poemul „Măsurile lui Paș”, pag. 71) concretul prin care realizarea acestei poezii nu-l pot numi decît de „atmosfera”. E o viziune calmă, dar nu lipsită de tensiune. O pierdere se va întimpla în curînd.

În volumul ÎN MAREA TRECERE dăm de poezia „Un om s-aplecă peste margine” (pag. 93). Concretul unei stări existențiale limită este: „M-aplec peste margine / nu știu — e-a mării / ori a bietului gînd?”

Marginea poate fi „a mării” sau „a bietului gînd”. Delimitarea ei nu este precisă, dar ea exprimă, chiar cu această cătență din punct de vedere al concretului, o stare mediativă reală și vom vedea aici un concret de „atmosfera”.

„Concretul de atmosferă” rezultă neapărat dintr-o stare metafizică. O trăire a sentimentului zădărnice, a pustiuului care înconjoară insul, nici că se putea exprima cu o mai mare acuitate: „Apă bate-ntr-un țărîm / Alceva nimic, nimic / nimic”. „Apă” după cum se vede e lipsită de accent, lucru prin care eu înțeleg că însuși timpul a încetat și această „apă” care bate-ntr-un țărîm situat în neant ar fi însuși gogul nimicului.

Titlul ÎN MAREA TRECERE (1924) se etanșează perfect pe substanța tuturor poeziilor din volum, lucru care e direct legat de forța de concretizare a poezului.

Cu volumul LAUDA SOMNULUI (1929) abstracțiunile a-

proape că nici nu se mai observă. Concretul trăiește aici cu o altă intensitate înțesată senzația că dacă s-ar putea să palne trupa! redăm din figurat al poemului, ar cere mult ca din strugur. Cu acest volum nu se pare că Blaga a atins maxima putere de concretizare, care în creația sa ulterioară se va menține devăzind, fără însă a depăși acest punct.

Ajuns aici să încercăm încă o dată, înainte de încheiere, înmurmurarea concretului în poezia blagiană. Materialul poeziei fiind cuvîntul, concretul compatibil cu aceasta va fi un fel de ordin conceptual, deci o umbră a concretului sensibil. Și abstracțiunile pot fi un fel de umbre, cum ar fi de exemplu cele ale curentilor magnetici care pe planul posibilităților noastre perceptiv se exclud. Sigur este atunci că umbra unei abstracțiuni va fi de o stranie inconsistentă, avînd însă o forță relativă.

Considerațiile imediat anterioare vin în ajutorul teoriei mele pe un plan așa zis static.

Pe un plan dinamic, deci în timp, concretul l-am putea delimita de abstracțiunile aceluiași poezii prin următoarele analogii: a) Existența trîm mai intensă dînd e un frig cumplit sau o arșiță scilicet. Un anotimp nici cald, nici rece te scoate brusc din imperiul grijii; b) — Istoric, omul reține cu deosebire evenimentele tulburătoare, cu toate că și ritmul monoton îndatorează viața și o cere. Analogic cu concretul poeziei sînt termenii de prim plan

lucian BLAGA

WILLIAM CARLOS WILLIAMS

SECVENTE

BIETUL YORICK I

la dăruire. Debutul în poezie și-a făcut încă înainte de primul război mondial, primul plachet de versuri vândând influența lui Ezra Pound, șeful neconștient al „școlii imagiste”, pe atunci în plină auriu critic și creator. Dar în ciuda prieteniei ce-l lega de Pound (coleg cu el la universitatea din Pennsylvania) și în ciuda afinităților sale cu acest curent, care preconiza o binevenită apropiere a poeziei de vorbirea de toate zilele și o salutară întoarcere spre lumea simțurilor, Williams avea să evolueze într-o direcție diferită de aceea a „magiștilor”, prea artificiali și prea cosmopoliti pentru gustul acestui poet adânc înrădăcinat în solul natal, și totuși foarte modern. S-ar putea spune că, păstrând cuceririle tehnice ale curentului (îndeosebi un „vers liber” vigoros și firesc), poetul a făcut să se folosească într-un domeniu care, fiindu-i propriu, era în declin și emana din autoritatea lui T. S. Eliot și a „noilor critici”, și se exercita prin intermediul revistelor literare trimestriale și al universităților. Ea cerea o poezie bazată pe simetrie, intelectualitate, ironie și spirit. În ultimii cinci ani, dominația acestui ortodox a fost răsturnată.

În introducerea sa la o antologie de poezie americană contemporană („Contemporary American Poetry”, Penguin Books, 1964) criticul englez Donald Hall face următoarea afirmație:

„Trecute de treizeci de ani, poezia americană a fost guvernată de o ortodoxie. Aceasta emana din autoritatea lui T. S. Eliot și a „noilor critici”, și se exercita prin intermediul revistelor literare trimestriale și al universităților. Ea cerea o poezie bazată pe simetrie, intelectualitate, ironie și spirit. În ultimii cinci ani, dominația acestui ortodox a fost răsturnată.

Unul dintre principalii beneficiari ai acestei schimbări de regim” a fost William Carlos Williams, mai bine zis opera lui, căci venerabilul poet american a murit în 1963 și n-a mai apucat să se bucure de neapleptul răsunet al versurilor sale în rîndurile tinerii generații.

Născut în 1893 în orașul Rutherford din New Jersey, Williams a rămas toată viața credincios modestului său loc de naștere, unde a practicat, până la adânc bătrînețe, medicina și poezia — ambele vocații într-un spirit de tot-

burg, Robert Frost și alți cliți, robusta posteritate visată de Whitman („o semînțe nouă, autohtonă, atletică și continentală”). El însuși și-a exprimat în repetate rânduri fidelitatea și admirația față de Whitman (de la el înzestrându-l cu toate-acestea proclamă cuvîntul DEMOCRATIC, cuvîntul MASE”... „Pe El îl cînt, omul simplu, omul independent, Cu toate-acestea proclamă cuvîntul DEMOCRATIC, cuvîntul MASE”...).

Amplul poem epic intitulat PATERSON (1942—1951), înderează poate cel mai plener virtuțile și limitele geniului liric al lui William Carlos Williams. Doctorul Paterson, protagonistul acestui ambicios poem autobiografic, se identifică prin la compiere cu ordinelui său, căruia îi poartă și numele, și a cărui conștiință ezmăzdară se vrea, și reușește, în bună măsură, să fie. Poetiv caracterizării unui critic american (Roy Harvey Pearce, în „The Continuity of American Poetry”, 1965, Princeton, New Jersey), — Paterson „este o epopee a lumii moderne ce-l alenează pe eroul ei, care l-ar putea reda integritatea pierdută”. Tema poemului este „diorțul omului de... comunitate și de semenii săi”. Misiunea poetului este, în aceste condiții, de a încerca să adune laolaltă „Jucurile dispartate” ale lumii în care trăiește.

Atît prin scriitura modernă, cît și prin scriitura modernă, poemul lui Williams este extrem de actual, depășind granițele originelului ce-i servește drept cadru.

Dar William Carlos Williams se impune ca un poet de prim ordin chier și prin poeziile sale de mai mică întindere, care se îmbină într-un tot armonios și organic, într-un imn modern lachinat tîrziu real, în înțelesul și simțurile lucrurilor.

Un fel de cîntec

S-aștepte șarpele sub buruiana lui...
Într-un scriu să se-implinească
din cuvînt, domoale și rezeși, gala
cu lovască, sau calme-n așteptare,
fără de somn.

Fapta

Erau trandafirii, în ploaie,
Nu-i tăia, am rugat-o.
N-ai să dureze, mi-a răspuns.
Bine, dar sînt așa frumoși acolo unde sînt!

Do, tînd am fost frumoși cîndva, mi-a spus
și, tînd trandafirii, mi-i-a pus în palmă.

În drum spre spitalul
de boli contagioase

În drum spre spitalul de boli contagioase
sub tîlăzirea norilor pestriji-albăștrii
veniți dinspre nord-est,
un vînt rece. Pufin mai încolo,
înțesele miriști glorioase
înnegrite de iberi uscate,
peretele de apă, vertical, prăbușit,
copacii falnici răzeșiți.

De-a lungul drumului, roșcat, purpurii, se înalță
incălcicil pilc de tufișuri și arbuști
cu foi moarte, cafenii, la picioare
vînt defrunzite —
Aparent fără viață
primăvara buimacă se-apropie —
Ele vin goale în această lume nouă,
reci, nesigure de tot, în afară de faptul
că intră. În jurul lor,
vîntul rece, familiar —

PETRE SOLOMON

Asiți iarba, mine
suvița jeapănă a frunzei de morcov
Unul cite un obiecte se împazească —
totul prinde viață claritate, contur al frunzei.

Par deocamdată doar aspra demitate
o intrării. Totuși, profunda schimbare
le-a și pecețuit: prinzind rădăcini,
se agală și-ncepo să se trezească.

Iarna năceboară

Nu există valori perfecte —
scrierile tale sînt o mare
plină de greșeli de ortografie
și propozițiuni încornete. Neteșed. Tulburată.

Un centru depărtat de pămînt
atîns de aripile
unor păsări aproape tăcute
care nu par să se odihnească nicînd —

Acosta și tristetea mării —
valuri adîmă unor vorbe, toate sparte —
monotonie a stării de urcuș și de coborîș.

Mă rezam contemplînd detaliile
coamei fragile, delicate,
imperfecta spumă, ierburile gălbui
una la fel cu cealaltă —

Nu există nicio speranță — dacă nu cumva
vreo insulă de coral care se formează înțec
ca s-aștepte seminele aduse de păsări
pentru-a o face buclă de locuit.

Poemul

E totul în sunet.
Un cîntec.
Rarorii un cîntec. S-ar cuveni
să fie un cîntec — făcut din
detalii, viespi,
o genjionă — ceva
imediat, un faorface desfăcut,
ochii unei femei — trezindu-se
centrifug, centripet.

În românește de PETRE SOLOMON

Congresul de la Rimini: o confruntare a tehnicii cu realitatea

CETATEA DE MIINE

Al 17-lea Congres Internațional al artiștilor, criticilor și amatorilor de artă care va avea loc în zilele de 21, 22, 23 și 24 septembrie a.e. la Rimini, are drept temă de lucru: **STRUCTURILE AMBIENTULUI**. (reamintim că al 16-lea Congres care a avut loc anul trecut, s-a ocupat de: SPAȚIUL VIZUAL AL CETĂȚII — URBANISM ȘI CINEMATOGRAF).

Congresul se va desfășura sub președinția de onoare a lui Luigi Pretti, distins om politic și om de literă italian, și sub președinția activă a profesorilor Giulio Carlo Argan (de la Universitatea din Roma), Tomas Maldonado (de la Hochschule für Gestaltung din Ulm) și Franco Albini (de la Politehnica din Milano).

Congresul actual se va ocupa în mod deosebit de proiectare cu privire la structurile mediului uman (urban și extraurban), așa cum se prezintă aceste structuri în fața de industrializare avansată a societății de consum. Patru mese rotunde vor reuni personalitățile respective din cele patru secții (Analiză, Ipoteze, Critică, Proiectare), în vederea unor lucrări de echipă.

Redăm mai jos referatul introductiv semnat de Giulio Carlo Argan, mare critic de artă care ne-a vizitat recent țara, cu prilejul Festivalului Brăncuși.

Textul prezintă un deosebit interes prin curajul cu care sînt expuse probleme de ardentă actualitate, în legătură cu evoluția societății de consum, cu vîntul artei, și cu relația proiectantului în contestarea, dar și în fructificarea imaginii creatoare.

Desigur că unele soluții propuse de distinsul critic sînt discutabile. G. C. Argan se mulțumește ei însăși și pînă problema în discuție, în-țina fel contemporană, este de-a-șe-și pune probleme de ardentă actualitate, în marginea unui text substanțial. Termeni aparent rebarbativi se lămuresc treptat în cursul raportului.

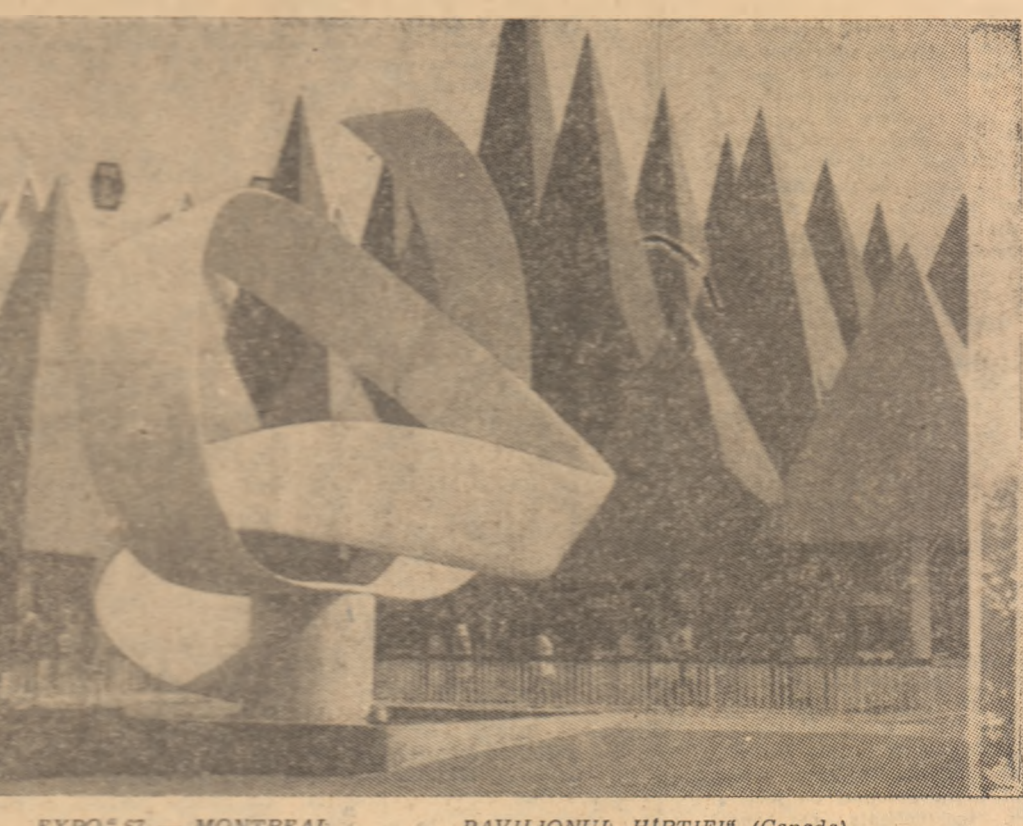
GIULIO ARGAN STRUCTURILE AMBIENTALE

Congresul din acest an și Expoziția din anul viitor sînt cele două stadii — preparator și concludiv — ale unui studiu de echipă despre condiția actuală și perspectivele Design-ului, sau dacă ne gîndim la un echivalent italian, ale Proiectivismului (del Progettismo). Cercetarea privește în mod specific, proiectarea ambientală: nu este vorba de un sector particular ci tocmai despre condiția actuală și despre perspectiva proiectivismului. Proiectarea de obiecte pentru producția industrială nu mai interesează, este o fază depășită, o bătălie pierdută. Analiza noastră trebuie totuși să pornească de la criza Design-ului, de la insuccesul programului Bauhaus-ului. Care a fost cauza? Suprimarea școlii din Dessau decretată de Hitler în 1933, nu este decît un aspect al luptei împotriva culturii, la care se simt moralmente angajate toate regiunile totalitare și reacționare. În cazul specific, a determinat doar transferarea programului din Europa în Statele Unite ale Americii, unde mediul era mai propice fiindcă gradul dezvoltării industriale era mai ridicat.

În Statele Unite cercetarea estetică a Proiectivismului, deși susținută de un aparat didactic mai puternic, a rămas subordonată finalității practice a pieții. Era logic ca sistemul de producție industrială să încerce să condiționeze urmărirea calității estetice a produselor, finalității proprii; și nu era numai logic dar și necesar, fiindcă studiul estetic se poate dezvolta numai ca depășire dialectică a caracterului utilitar al producției industriale. Căuza insuccesului nu este prin urmare, precumpănirea industriei, ci slăbiciunea teoretică a proiectivismului. Slăbiciunea a depins de faptul că programul proiectivismului nu

și pierdere”, ar trebui să se felicitem că în deficiența tehnologică a tehnicienilor a răscornit răscolul ideologic și intelectual. Dar istoria artei secolului nostru nu e numai istoria unei idei, sau a unui program, ci istoria contradicțiilor dintre tehnicele necesități ale artei și tehnicele repugnante și servile ale industrializării. Așadar se vede că în lăcașul capitalismului industrial, al doilea război mondial a lăsat o „scară” de la ideologia producției s-a trecut la ideologia consumului. Implicațiile etice, psihologice, sociologice, politice ale acestei transformări, au fost pe larg studiate — de la Adorno și Marcuse — și nu e cazul să insistăm. Va fi de ajuns să reamintim că imediată consecință a coturii este criza obiectului, altă la nivelul producției industriale, cît și la nivelul activității estetice. Criza obiectului comportă în mod necesar criza subiectului și în mod evident societatea de consum, cu a sa cultură de masă, tînde să elimine obiectul și subiectul. Cum ar putea, în speță, subsista ideea de valoare a obiectului, adică a permanenței sale în forma materia istoriei, dacă însușirea prealabilă a produsului este de a fi imediat consumabil, de a purta în sine principiul propriilor sale distrugerii, cauza propriilor sale desuetudinii, în așa măsură încît să se poată spune că, în deosebită calitate, suprașă a produsului este de a se produce pre-consumat, virtualmente desuet? Obiectul valorează fiindcă răspunde unei necesități, unei lipse obiective; dar societatea de consum contestă ideea de nevoie obiectivă, fiindcă pornește de la principiul că propria tehnologie este în măsură să satisfacă și chiar a satisfăcut deja, toate nevoile obiective. Gălindu-se ca societate opulentă” declară tocmai că este o societate în care nu există lipsuri, necesități obiective; există doar nevoi psihologice. Este evident că masa consumului determină de nevoie psihologice sau de motivările inconsistente, este infinit superioară celei a consumului determinat de nevoile obiective. Dar pasul următor absurd dar este totuși obiectiv imediat și în parte atins, al societății de consum: nevoii psihologice nu-i corespunde un consum de obiecte, ci un consum psihologic. Obiectul nu mai este un accesoriu, un vehicul, o ocazie în care momentan se manifestă relația cîntec din ce în ce mai rapidă, între nevoii psihologice și consumul psihologic. Se înțelege că nu se poate consuma dacă nu se produce, și asta în timp ce aparatul tehnologic va continua să producă; dar producția nu va mai fi faza unui ciclu iar cealaltă va fi consumul, va fi doar alimentarea, feeding-ului mașinei de consum. Acum, așa cum se poate ușor înțelege, nevoia psihologică e solicitată de imagine și satisfăcută de imagine: imaginea este, în definitiv, singura marfă care circulează prin țevile mașinei de consum.

„Gensens are faptul că artiștii nu mai înțesc să realizeze obiecte, ci să configureze

EXPO '67 — MONTREAL „PAVILIONUL HIRTIE” (Canada)

un ambient, atît o situație spațio-temporală, și că proiectantii nu mai vor să proiecteze lucrări, ci ei, ambienții vișii? Nu așează să spui că toate activitățile omenești, printre care și activitatea artistică, modifică și constituie ambienții vișii; faptul nou și important este că nu se mai încearcă să se modifice obiectivul, ci să se transforme facultatea psihică percepută de ambienț. Nu se mai acționează adică asupra realității obiective, ci asupra psihicului consumatorilor. Și atunci apare limpede punctul crucial al contestației: imaginația omenească.

Orice aparat tehnologic este substituit unor aparate obiective, care în același timp sînt elaborate și ridicate la stadiul de putere; se știe că unele aparate reproduc la scară majoră, procedeele rationale sau de calcul. Este evident că aparatul tehnologic tînde să stăpînească imaginația, să o substituie, să o inutilizeze ca facultate umană; sîntem de pe acum obișnuiți să percepem cu aparatul fotografic, cu cinematograful, cu televiziunea. Dar știm că imaginația este rodul central al sistemului activității omenești, terenul în care se produce exigența etică; în realitate, viața morală este formată din opțiuni și nu e posibil să selectezi dacă nu există alternativă între cel puțin două posibilități; nițu nu pot fi mai multe decât se imaginează mai mult soluții diverse ale aceleiași probleme. A ceea ce Marcuse numește omul unidimensional, omul totalmente integrat în sistemul tehnologic al capitalismului industrial, nu este altul decît omul cărui și s-a extirpat imaginația, și care, în consecință, nu se poate vedea decît în condiția în care de fapt, se află. Dimensiunea lui altul decît sine și, deci, dimensiunea finalității acțiunii îl este refu-

zată, și odată cu ea îi este refuzată dimensiunea memoriei adică, a trecutului sau a istoriei, întrucît amintirea a ceea ce era înseamnă a se gîndi altfel decît este, exact ca și previziunea lui cum va fi sau cum ar dori să fie. Tehnologia în actul de a se substitui imaginății, nu asigură în mod absolut o stare de imobilitate; pretinde să substituie progresul ei propriu dezvoltării umane promovate de imaginație. Am zice îndată că această dezvoltare este istoria ca memorie selectivă (decî pentru valori și nu numai pentru fapte) a trecutului, conștiința prezentului, proiectarea viitorului. Progresul este pur aditiv, linear, fără posibilitate de deviație; procesul istoric e analitic și critic, rezultă din rezolvarea dialectică a contradicțiilor, din rezultantă tendințelor în contrast. Apararea imaginației ca facultate umană insubstituibilă, este în acțiunea apărării eticității acțiunii umane, apărarea istoriei; iată de ce acei care fac profesie de promotori ai imaginației, nu mai pot milita în categoriile opuse ale tehnicienilor-integrați, și ale artiștilor apocaliptici, sau (și aceștia lucră) ale tehnicienilor subalterni, și ale intelectualilor rebeli.

Trei lămuriri preliminare cu privire la scopul lucrărilor noastre. Întîi, de ce Congresul și expoziția rezultă din colaborarea dintre muncitori și teoreticieni; al doilea, de ce sînt așezate în două perchezi de termeni, binomul analizeze și proiectantului. Primul cuplu de termeni este analizeze — ipoteze. De ce proiectantului admite că trebuie să pornească de la o analiză a situației? Dacă ar fi integrat în sistemul pieții, n-ar avea nevoie: analiza pieții (în general îndreptată celor mai buni experți), le-ar furniza toate da-

tele care le sînt necesare. Analizeze pieții au ajuns pînă la a stabili dacă la caroseriile de automobile ar fi apăsate mai mult linia curbă sau linia dreaptă, și dacă un detergent se vinde mai bine într-un înveliș galben sau într-unul albastru. În ceea ce privește deșafurarea vizibilă, valoarea imaginii marfă, analiza pieții nu poate decît să constate o completă neputință, dar constată în același timp că deordinea solicitării determină un consum dezordonat, și că acest consum dezordonat este cantitativ mai mare și cu mult mai rentabil decît consumul natural. E nevoie deci să se sporească deordinea și în consecință să se elimine originea disociației în emisia și în perceperea imaginilor-stimule; unica tehnică în măsură să provoace și să sporească deordinea este aceea la care de fapt se recurge — manevra. În cazul în care lucrătorul estetic este un proiectant și dispune de o tehnică disciplinară, soluția cea mai bună este de a-l înălțura. Analiza situației în limite de muncitorul estetic duce la același rezultat constatarea deordinii, dar îndeamnă spre mai departe; la cercetare, în aglomerarea sau în haosul semnelor, a semnelor care păstrează o semnificație și sînt, dacă nu altceva, reziduii unui limbaj articulat. Evident, este vorba de a analiza istorică și de ea se deduce că condiția actuală este deteriorarea unei condiții precedente, în care semnele nu se limitau să denote, ci semnificau. În alți termeni: societatea de consum nu este punctul de sosire, ci degradarea ultimă a societății care avea drept ideal producția. Este un adevăr neplăcut, pe care este preferabil să ne facem că nu-l auzim.

Al treilea termen, critică, nu trebuie înțeles ca o critică a datelor obținute prin analiză (cea ce ar implica o atitudine pozitivă față de confruntările sistemului), ci ca o critică a ipotezelor. Ipotezele sînt criticabile în raport cu verificabilitatea lor, această verificabilitate este posibilitatea de inserare într-un context de forțe active verificate; critica unei ipoteze, în fine, consistă în verificarea dacă realizându-se, poate să se asocieze și să acționeze împreună cu forțele deja operante. Operante sînt înțeles în sensul contestării sistemului. Dar am văzut mai sus că sistemul tînde a se modifica printr-o mișcare unificată progresivă, și că această mișcare progresivă este tocmai prin automatismul ei, antistorică; de unde se deduce că forțele de contestație ale sistemului trebuie să nu se mai califice ca forțe istorice, progresive (s-a spus într-adevăr că progresul a fost desistoricizat de sistem), ci revoluționare. În condițiile actuale, orice opțiune umanistică e o opțiune istorică, și orice opțiune istorică este o opțiune revoluționară.

Aici este cazul să vorbim puțin de utopism. Se va spune că progresul tehnologic este de neoprit și ireversibil. Utopiștii sînt însă aceia care dau drept existent un sistem care nu este. Aceasta este o situație care tînde să se generalize-

zeze, și să se congeleze într-un sistem; forțe puternice și organizate vor însă să-l împună, și este pericol ca ele să reușească. Dar nicăieri în țările cele mai industrializate tehnologia industrială și grupurile de putere care o cîrmuiesc, nu au parvenit să impună sistemul; miliarde de oameni nu au ajuns încă la stadiul expansivității. Fîndcă există forțe hotărîte să împiedice ca boala să aibă o evoluție fatală, ca să înceteze adică în lume viața istorică, să se anuleze în om libertatea și responsabilitatea etică a opțiunii. Intre aceste forțe, nu singura, nici cea dintîi dar deloc neglijabilă, este cultura umanistică, precu deosebi și preza ăsuratică societății ca depășită, decăzută, neputincioasă. De n-ar fi această cultură — care cea dintîi a legat știința de tehnică, — să oprească sau să devieze spre scopuri secundare, dezvoltarea tehnologiei industriale, oricine cunoaște bine istoria se poate îndoi că în afara finalității proprii cunoașterii și a fapturii omenești — ceva s-ar putea realiza. De aceea trebuie salutăta cu bucurie înțoarcerea designerilor la mediul culturii critice, istorice, politice. Ce au ei de făcut? Trebuie să facă pe urbanisti. Mai precis, ei trebuie să se pună în contact cu cea știință urbanistă, căreia îi revine, în cultura umanistică, născută din ideea istorică și din idealul etic al cetății, un drept de preogenitoră. Căteata era o structură istorică formată în trecut și se prelungește în viitor; dar și aspecte care se schimbă de la zi la zi. Există cetatea timpurilor lungi, aceea a urbanistilor propriu-ziși; există și cetatea timpurilor scurte care e aceea a designer-ului. Iar cetatea unei vile configurate de utilajele obiective, de semnale, de pușcine, de iluminări stradale, de îmbrăcămintea oamenilor — nu e mai puțin istorică decît cetatea secolară definită de monumente. Este tocmai acest peisaj urban pe care analiza îl descoperă dezordonat, confuz și confuzionist; în așa măsură încît individul este împins la rătăcire. Este un peisaj care îi retrimite multiplicat și mărită imaginea alienării sale, a deordinii sale psihologice; astfel încît, în acest ambient el nu se poate integra, ci doar scufunda cu disperare. Sarcina designer-ului este de a alcătui ambienții vizuali conform unui principii de ordine, o intenționalitate, o structură spațială, pentru a reda oamenilor cea imaginea care nu poate exista și nu se poate mișca decît în timpul. Numai proiectanții pot realiza astăzi o nouă avangardă și propune o nouă rațiune a prezenței și a acțiunii artistului în lume, o nouă structură actuală estetic. În intenția noastră a tuturor, a acestui congres și expoziția apropiată sînt cei doi piloni ai podului care trebuie să lege, concret și nu numai prin declarații, retracții, preze și contestații verbale, activitatea estetică și viața socială, și să deschidă omului civilizația industrială, o altă dimensiune.